

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging

OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post
 binnenland bij vooruitbetaling. f 2.00
 Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 3.00
 Afzonderlijke nummers. . . . » 0.10
 Men abonneert zich voor minstens zes maanden
 ingaande op den dag der eerste toezending f 1.—

Prijs der advertentiën.

Per regel . . . . . f 0.10
 Bij plaatsing van 300 regels . . . 0.09
 » » » 1000 » 0.08
 » » » 3000 » 0.07

Mededeelingen of Ingezonden Stukken moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie”, en gezonden aan den Voorzitter, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, 7a Heerengracht of aan den Secretaris, M. A. VAN HEEKELEN, 791 Loosduinscheweg, beiden Den Haag.

Voor de Administratie, ook wat betreft Abonnement en Verandering van woonplaats, wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, 109 Laan Copes v. Cattenb. Voor Advertentiën tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG” Haagpoort 4, Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:

Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indië onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zodoende en ook door het werken van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor het buitenland minstens f 2.50). Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in één's schenken van f 100, zijn donateur(trice).

De ondergeteekende
 wonende te _____ wenscht
 donateur-trice _____ te worden der Vereeniging „Oost
 en West” tegen een jaarlijksche contributie van
 f _____ den 1903
 Handteekening:
 Straat of gracht: _____

Inhoud van dit nummer.

Voor den Noodlijdenden Javaan. — Mededeelingen. — Leger en Vloot. — Emigratie van Javanen. — Oost-Ind. Berichten. — West-Ind. Berichten. — Van Vreemde Koloniën. — Boekaankondiging. — Voornaamste Inhoud van Ned. Tijdschriften voor Oost- en West-Indië. — Feuilleton.

Voor den Noodlijdenden Javaan.

Totaal in kas op 1 April 1903. . . . f 489.89½
 9 April ontvangen, als netto opbrengst van de tooneelvoorstelling in den Haag. . . . 1295.88
 9 April. Opbrengst van het concert van Mevrouw Roos en 36 anderen te Wageningen. . . 94.54

Totaal f 1879.81½
 Aan den Secretaris van de Ned.-Indische Vereeniging „Oost en West” werd toegezonden een wissel groot f 1800. Indische Courant f 1800.—

Rest in kas op 14 April f 79.81½
 Nadat op 14 April deze afsluiting der kas had plaats gehad, ontvingen wij nog van de Afdeling Breda 184.97½
 Er is dus op 16 April in kas . . . . . f 264.79

FEUILLETON.

VAN PUTTEN IN BANTAM.

(Uit de Locomotief.)

Sedert ik een jaar of tien geleden in De Locomotief den kouden neus beschreef, dien ik haalde in de Kedoe, ben ik Semarang niet meer uit geweest. Ik was zoo gezond, dat de dokters al zuur keken, als ze m'n huis voorbijreden, en met mijn import-zaak heb ik, niettegenstaande de „minder welvaart”, een aardigen duit verdiend.

Nu ga ik naar Nederland om me kandidaat te stellen voor de 2de, want ik wil wat te doen hebben en bezit politieke overtuigingen. In m'n geboorteplaats Wilgendam heb ik veel kans, want m'n voorouders waren daar haljuzen en hoogheemraden, en m'n grootvader kon zoo hard niezen, dat je 't van 't eene dorp in 't andere kon hooren. Zoo iets trekt de boeren en is voor de Tweede Kamer voldoende aanbeveling. Niettemin wil ik voor de jongere kiezers een tweede snaar op m'n boog zetten en ga me dus stellen als indische specialiteit. Maar bij 't eerste woord, dat ik in de Kamer over Indië spreek, zal van Kol bulderen: „de afgevaardigde van Wilgendam mag niet meespreken, die is nooit verder geweest dan Semarang en „de” Kedoe, terwijl ik den geheelen Archipel heb afgereisd.” Daarnaast zal Cremer, als ik niet door dik en dun ga met de particuliere industrie, erg gewichtig beweren: „de geachte afgevaardigde voor Wilgendam mag 't huis zijn in drills en madapolams, maar van suiker en tabak heeft hij geen kaas gegeten.” Daarom wil ik even als van Kol en Cremer een theaterreisje door Indië maken, dan ben ik even speciaal als zij. In m'n terrein zal ik me evenwel wat moeten beperken. Van de buitenbezittingen wil ik niets weten, dat zijn geen bezittingen met cere. Het eene volk heeft al vreemder gewoonten dan het andere, en als je ze rustig elkaars koppen laat afhakken, klagen de kerkelijken, dat wij, christenen, heidensche barbaarschheden laten voortbestaan; trekken we daarentegen met soldaten er op los, dan schreeuwen de socialen, dat we imperialisten zijn. Bovendien, je weet op die dekselsche buitenbezittingen nooit, hoe een verduwde pil of kogel terecht komt, en er is niet overal een van Heutz om me als kamerandidaat een dekking van twee huzaren meétegeven

Het te Wageningen gegeven concert werd georganiseerd door den heer C. J. Ludolph, gep. majoor van het O. I. leger, terwijl het initiatief werd genomen en het groote succes te danken was aan de concertzangeres Mevrouw D. Roos, geb. Biestraten, te Barneveld.

In strijd met het door haar en door den heer Ludolph te kennen gegeven verlangen achten wij ons verplicht, zoowel aan hen beiden, als aan de verdere medewerkers, in naam der noodlijdende Javanen in het openbaar hartelijk dank te betuigen.

Zoolang de economische toestand op Java niet ernstig is verbeterd, blijft er voor de particuliere weldadigheid nog een ruim veld, om waarlijk goed te doen.

Wij ontvingen per laatste mail het „Witte-Kruis-Blad” van den heer A. van Emmerik en nemen daaruit de ondervolgende berichten over:

„Onder de kolonisten is een zeer sterke begeerte merkbaar om zich verstandelijk te ontwikkelen. Ook jonge vrouwen en meisjes zijn 's avonds, na een dag van flinken arbeid, met ijver bezig om op eigen houtje lezen en schrijven te leeren en toonen hierin een verblijvende volharding.

De kinderen maken op school over het algemeen zeer goede vorderingen.

De volwassenen hebben 's avonds gelegenheid om zich op lezen en schrijven toe te leggen en krijgen daarin onderricht van een der mandoes, die vroeger door de opium op den rand des verderfs is geweest en wiens onberispelijk zedelijk en werkzaam leven mijn hart dikwijls met blijdschap vervult.

Het ziekenhuisje op de kolonie kan 20 personen bevatten en omdat de wedono van Salatiga herhaaldelijk zieke personen naar ons toezendt, zijn bijna alle plaatsen bezet. Over het algemeen is de gezondheidstoestand op de kolonie zeer bevredigend.

Wij zijn nu bezig met het bouwen van een 2de ziekenhuisje op de kolonie, dat er zeer netjes zal uit gaan zien met 12 kribben en mooi cementen vloer, waarvan het water gemakkelijk kan afloopen, als die geschrobt wordt, hetgeen met het oog op buiklijders zeer noodig is.”

Mededeelingen.

I. Van het Dagelijksch Bestuur:

Herinnering, dat op Maandag 20 April ten 2 ure n. m. te Arnhem in het Logegebouw Rijnstraat zal worden gehouden:

De Jaarlijkse Algemeene Vergadering der Vereeniging.

De Agenda is te vinden in nummer 3, (2 April j.l.) van het Koloniaal Weekblad.

De aandacht, vooral van de Arnhemse en Nijmeegse leden wordt er op gevestigd, dat die vergadering toegankelijk is voor alle donateurs en leden en dat deze het recht hebben aan de besprekingen deel te nemen.

Op denzelfden dag en in hetzelfde lokaal des v. m. om 11 ure Hoofdbestuurvergadering, ter voorbereiding van hetgeen in de Algemeene Vergadering zal worden behandeld.

Neen ik bepaal me tot Java. Maar welk deel van Java? Van 't middelste weet ik genoeg af, 't kleinste kind ken daar trouwens meeroepen, dat er honger wordt geleden. In Oost-Java heb je geen zuivere toestanden, te veel europeesche cultures, en als je daar op iets goeds wijst, zegt Cremer, dat het komt van de europeesche industrie, en wijs je op iets slechts, dan noemt van Kol het uitbuiting van 't kapitaal. Ik moet een gewest hebben zonder europeesche industrie, en dan zeggen: kijk, zóó is nou de inlander, als je 'm in z'n eigen sop laat gaar koken, der halluuk an sich, zou Kant hebben gezegd. Madoera dan? Dat is weér zoo appart, en niemand stelt belang in die driftkoppen, die d'r koeien laten harddraven. Zoo blijft me weinig over dan Bantam. Daar heb je gehad: de vloedgolff, Tjilegon, veeziekte, koorts en geen noemenswaardige europeesche industrie. Als een land, na zóóveel te hebben uitgestaan, en zonder europeesche industrie, nog welvarend is, dan kan ik van Kol toeroepen: hou jij nou op je beurt eens je eeuwige hongersnoodgezicht over volksellende en verdorvenheid van ons bestuurs-stelsel; jij, die als een vliegende Hollander door Sumatra, Java, Bali en Celebes bent gehold en nou doorslaat over dingen, waarvan je alleen het buitenkantje hebt gezien. En Cremer hoop ik nog eenmaal te hooren getuigen: „Na de welsprekende mededeelingen van den geachten afgevaardigde voor Wilgendam over zijne bevindingen in Bantam, moet ik erkennen, dat welvaart en kalm geluk der inlandsche bevolking eer wordt gevonden in streken zonder, dan in die met europeesche industrie.”

Maar ik zeg vooruit: ik weet zelf nog niet, of het waar is. Ik zal er pas over kunnen oordeelen na mijn reis, en mischien dan nog niet, want ik loop niet zoo vlug over de dingen heen als van Kol. De lezer moet zich zelf maar een meening vormen naar het verslag, dat ik van dezen tocht ga geven in mijn oude vriendin, De Locomotief.

Rankas-Bitoeng is reeds niet vroolijk in de kotta zelf, maar stel u voor op 6 à 7 paal van daar, geheel verlaten te midden van koffietuinen en eenige armoedige kampong-huisjes, slechts bereikbaar langs een door bosch slingerende, half onderhouden bergweg, een pondok van hout en kèpang, met een brok morsige, aan de voeten klevende klei tot voorer, tegen diefstal beschermd door een bamboepaggar, zonder eenige meubelweelde dan de noodige stoelen, tafels, rust- en bergeplaatsen — en dit van de menschen verlaten oord in kalmen zielevrede bewoond door een vol-

II. Van de 5e Commissie:

Oproeping van aandeelhouders in de testichten Naamlooze Venootschap tot bevordering der nijverheid, huisnijverheid en kunstnijverheid van den inlander in Oost- en West-Indië, tot eene Algemeene Vergadering op Dinsdag 21 April a. s. des n. m. ten 2 ure in het lokaal Heerengracht 4.

Agenda:

10. Bespreking en vaststelling der statuten.
20. Besluit tot oprichting van de Venootschap.

Namens de Commissie:

Mr. J. W. van Lansberge,

Eere-Voorzitter.

N. van Zuylen-Tromp,

Presidente.

Ph. Zilcken,

vice-President.

G. P. Rouffaer,

Loco-Secretaris.

III. Van het Hoofdbestuur:

Ter verspreiding ontvingen wij van het Ministerie van Koloniën het in boekvorm gedrukte deel van het Koloniaal Verslag over 1902, dat handelt over:

Landbouw, Boschweezen, Veeteelt, Mijneezen, Handel en Nijverheid.

Enkele exemplaren hiervan zijn nog beschikbaar en kunnen door belangstellenden, op mondelinge of schriftelijke aanvraag, aan ons bureau Heerengracht 4, worden verkregen.

Leger en Vloot.

Een der zeer belangrijke deelen van ieder koloniaal program, is ongetwijfeld dat, handelende over de krijgsmacht, want al moge men bij het besturen der koloniën nog zoozeer den modernen, zoo genaamd ethischen weg volgen en de exploitatie van den inlander geheel laten varen, toch blijven er enkele kwade kansen over, zoowel voor aanval van buiten, als voor onrust in eigen gebied en het is daarom zaak, zoowel te land als ter zee, voldoende macht te bezitten, om de inwendige rust te herstellen, als die hier en daar mocht worden verstoord en om eventueel aan Buitenlandsche moeilijkheden het hoofd te bieden.

Binnenkort zal in de vereeniging „Moederland en Koloniën” de militaire § van het koloniaal-program aan de orde komen en de bespreking daarvan kan, wij zouden zelfs zeggen moet, zeer belangrijk zijn, omdat het gansche stelsel van verdediging tegen een B. V. ter sprake zal dienen te komen, nu er een amendement op het program is ingediend, waarbij in korte trekken het algemeen begrip der verdediging wordt aangegeven. Wij willen echter op die discussiën volstrekt niet vooruitloopen, maar hier de aandacht vestigen

bloed totok, uit een geslacht van europeesche intellectuelen, die met de wereld heeft afgerekend, zijn kofficeaanplantje beheert met zoo weinig omslag als mogelijk is om zijne tot een minimum herleidde behoeften te vervullen en, niettegenstaande deze eigene ontberingen, uit aangeboren billijkheid de opgezetenen van zijn erpachts-perceeltje voor hun toegeeffijk gecontroleerde arbeid niet met een hongerloon afscheept, den gebrekkigen of buiten hun schuld achterlijken uit de typische dubbeljudoos een ketijpe meer toeschrijf dan hun wellicht toekomst, gekrukt voor zijn toegangs-trap de luidjes, mannen, vrouwen, kinderen, op houten mandoersbonnetjes, babbellend, lachend, kwinkslagen wisselend, hun meer of minder eerlijk verdiend loon uitbetaalt, hier heb je naar hartelust laat kakelen, lachen, elkaar toegillen, de kinderen met zich neemt op zijn tournees in de tuinen, met hen babbelt of lachend schuld bekent, als ze hem verwijten, dat toewan ditmaal zoo stil is, de huisjes der menschen behoorlijk onderhouden, ben bijna nooit op taak, maar op dagloon, laat werken, bewerdende, dat de doorsnee-inlander een fatsoenlijk man is, die fatsoenlijk moet worden behandeld. . . . stelt u dit alles voor, en gij hebt den planter-wijsgeer-kluisenaar-armenvriend, dien ik 23 Januari 1903 bezocht op zijn erpachts-perceel Tjempaka.

En toch houdt het landje zich staande; de voorvaderen van den erfpachter, Dr. J. l'Ange Huet, zouden hebben gezegd: ca boulotte. Wie dit in den tegenwoordigen tijd van een liberia-aanplant kan getuigen, mag tevreden zijn. Had de koffiemarkt den heer Huet niet in den steek gelaten, dan zou Tjempaka een model-onderneeming zijn, waar de winst gelijken tred hield met goede behandeling van den werkmans. Op straffe van onbescheiden te zijn, kan ik, Hendrik van Putten, kandidaat-kamerlid voor Wilgendam, me het genoegen niet ontzeggen, dit alvast eens voortte houden aan de socialen, die steeds beweren, dat alle planters uitbuiters zijn, de kleine man tot den laatsten cent wordt beknibbeld en voor onze christen-industrieelen Jezus' mooiste gelijkenis, over het ooliam des armen, niet zou zijn geschreven. Ik wil hun eens toeroepen: zie schreeuwleeliken, hier heb je nu een van die uitzuigers, die als ruim 60-jarig man neêrhuikt om arme duivels huppe niet geheel verdiende dubbeljoes uitteellen, terwijl jellu voor f 2000 per jaar op het binnenhof de nette kamerleden, mitsgaders den voorzitter, met valsche pathos staat te vertellen. Maar nu moet je weér niet, als altijd, gaan doorslaan, en zeggen, dat dit voorbeeld bewijst, dat het dus ook best kan met

op een paar punten, die noch in het concept-program met zijne toelichtende nota, noch in het amendement eene plaats hebben gevonden.

Een van de groote moeilijkheden voor het instandhouden van een voldoende sterk veldleger in Oost-Indië is: het door reëngement of door werving, compleet houden met degelijke elementen, zoowel van de Europeanen als van de Inlanders. Het wervingsvraagstuk en de in nauw verband daarmee staande kaderquaestie zijn dan ook van alle kanten bekeken. Het groote belang, om voor de aanvulling van het Europeesch gedeelte, bij voorkeur Nederlanders te gebruiken, wordt door niemand bestreden, en nu die werving in Europa in den regel niet voldoende oplevert voor regelmatige aanvulling, wordt in de Indische bladen het voorstel gedaan, om ze in Indië zelf te beproeven, met de gunstige bepaling, dat, behalve het handgeld van f300.— ook nog zou worden uitgekeerd de som, die elk in Europa aangeworven soldaat kost aan passagegeld.

Deze maatregel zou, zooals in de Locomotief wordt betoogd, tal van Indo-Europeanen nopen om in het Indische leger dienst te nemen en behalve dus, dat men daardoor goede grondstof zou krijgen voor leger en kader, zou ook de bestrijding van het pauperisme onder de in Indië geboren afstammelingen van Europeanen, in de hand gewerkt worden.

De Java bode, die het in de Locomotief geopperde idee gelezen heeft, vindt het billijk en uitmuntdend, maar vreest, dat zelfs het hooge handgeld den militairen dienst voor den Indo-European niet aantrekkelijk zal maken; hij voelt zich in de kazerne, waar hij tegenover de volbloed-Europeanen in de minderheid is, niet te-huis en deelt men hem in bij een afzonderlijk korps, dat alleen uit Indo-Europeanen zou bestaan, dan vindt hij dit eene nog grootere tenachterstelling.

Dit laatste nu is best weg te nemen door de bataillons, uit Nederlandsch-Indische Europeanen saamgesteld, als keurkorpsen te beschouwen en aan de daarbij ingedeelden iets meer aan soldij uit te betalen, dan bij de andere bataillons. Dit is zeer goed te verantwoorden, want de in Indië geboren en opgevoede Europeanen, kan niet alleen beter weerstand bieden aan het klimaat en aan de vermoeienissen, maar zijn gansche opvoeding maakt hem meer geschikt voor den kleinen oorlog, die in den krijg daarginder het hoofdbedrijf is, terwijl een der hoofdbreken van den Europeeschen soldaat, het misbruik maken van sterken drank, onder de Indo's zeer ongewoon is.

De J. B. meent echter, dat alleen de verhooging van het handgeld geen voldoende prikkel

den inlander behoorlijk het zijne te geven. Want de erfpachter van Tjempaka is nu eenmaal een levenswijs man, die zijne behoeften heeft samengeknepen tot een balletje van hoogstens honderd gulden's maands, maar behalve de zendingen en de heilsofficiëren zijn er op Java geen tien, die 't hem zullen nadoen, en jellu, die toch ook behoorlijk je droogje en je natje gebruikt, zult wel willen toegeven, dat administrateurs wat plezier in hun leven en aandeelhouders wel eens een dividende willen hebben, en als dat niet anders kan, dan moet het maar worden gehaald uit den kleinen man, die toch nooit iets heeft bezeten en dus een centje meer of minder niet voelt. Is dit logisch of niet? Geen gevolgtrekkingen dus asjebelt uit mijne mededeelingen voor uwliedre verfoelijke leerstellingen.

Ik kon op Tjempaka, zoo dicht bij Rankas-Bitoeng, niet nalaten te denken aan de tegenstelling; Multatuli door theatrale volksliefde zichzelf verheerlijkende — l'Ange Huet, voor de wereld verborgen, zijn goedheid zelf niet volende, de arme lui gevende wat hij kan. Zijne levenswijze is overigens die van den echten kluisenaar. Bedienden heeft hij niet, of liever ze zijn er wel, maar hij heeft ze door en door verwend. Het op zijn achtererf als in Abrams schoot levende gezin, met de noodige soedara's en sobats, doet niets voor hem dan een stukje harde kip braden, rijst koken en zijn bed opmaken. Als hij, met voor den ruim zestigjarige verjaardag tenorstem, een dienstbaar wezen oproept, naar voren, naar achteren, naar al de vier windstreken, dan komt er niemand; ten slotte doet hij zelf, mompel-vergoelkend, wat hij bij uitzondering eens had willen laten doen. Hij zet zijn eigen kopje morgen-koffie, hij smeert — droeve naglimp van de vaderlandsche koffietafel — zijn twaalfuurs-boteram en snijdt de zwartharde kippenklaaf, door een vluchtige bruine schim op tafel gespoekt, aan kleine belegstukjes er op. De piuktuinen, pulpmentolentjes, drogerijtes, sorteerderijtes, wasscherijtes, alles zoo handzaam mogelijk, zijn dan reeds in tevreden morgen-geslenter bezocht. Met menschen en kinderen is gepraat, geknord, gedeeld in ziektejes, geholpen in lekkende dakjes. Nu na het „twaalf-uurtje” (1), wordt gerust, gezorgd voor hond en kat, in den luierstoel gezeten uit alle werelden naar Tjempaka gebracht door de leestrommel of hartelijke vrienden-bezending. Dan is het de avond-nassi met inlandsche toespijs en een langzaam insluimeren op het eenzame bed in eenzaam bosch, met eenzaam nadenken aan wat weleer is genoten en geleden in de schijn-schoone wereld.

zal zijn, om de goeden onder de Indo's soldaat te doen worden en hij stelt dan iets voor, dat niet nieuw is, doch reeds jaren geleden geen bijval mocht vinden, toen het aan het oordeel der Indische autoriteiten werd onderworpen.

Bij eene voordracht of eene discussie in de Vereeniging tot bevordering van Krijgswetenschap was namelijk het idee geopperd om zoowel voor Nederland het verkrijgen van vrijwilligers als voor O. Indië het aanwerven van Nederlanders voor het leger te bevorderen, door de bepaling te maken, dat in alle te vergeven betrekkingen, zoowel door het Rijk, de Provinciën of de Gemeenten en in O. en W. Indië, bij alle doen of namens het Gouvernement te doene benoemingen, oud-militairen die 6 of 12 en meer jaren eervol dienstdienst konden aantonen, bij het overleggen van bewijzen van voldoende bekwaamheid voor eene betrekking, beslist, en naar rangorde van langere dienst, de voorkeur zouden hebben, boven alle andere sollicitanten.

De voorsteller had voor Oost-Indië vooral het oog op het verlangen der meeste Indo-Europeanen naar eene betrekking in Staatsdienst, en hij hield zich overtuigd, dat ook zonder eenige verhooging van handgeld, na korten tijd bijna alle bureaux, wat het ondergeschikt personeel betreft, uit oud-militairen zouden zijn saamgesteld. Hij toonde daarvan het drievoudig voordeel aan: 1°. Voldoende Europeanen in het O. Indische leger, ook zonder de vreemdelingen; 2°. In de lagere landsbetrekkingen menschen, die aan orde en tucht gewoon waren; 3°. Eene in geval van nood prachtige reserve van geoefenden voor legeraanvulling.

Bestreden vooral werd zijn voorstel, door hen, die het een inbreuk achtten op het van oudsher bestaande privilege van hogere ambtenaren, om naar willekeur over de lagere betrekkingen in hunnen dienst te beschikken; men wees er op, dat vanzelf bij die benoemingen reeds op verdienstelijke oud-militairen werd gelet, doch men verloor daarbij uit het oog, dat eene gunst, heel iets anders is, als een recht, en dat alleen dit laatste een blijvende prikkel kan zijn voor het dienstnemen.

Het voorstel trok evenwel de aandacht van een der Ministers van Koloniën en het werd aan het oordeel der Indische Regeering onderworpen, doch het strandde op het advies van den legercommandant, die, — als wij het ons goed herinneren — de vrees uitsprak: dat het toch niet in voldoende mate helpen zou. Dit advies is voor belangstellenden te vinden in een der koloniale verslagen.

Voor ons was het, thans opnieuw geopperde idee van den *Javabode* niet alleen een herinnering aan die vroegere pogingen, maar het trof ons nu tevens als een der middelen, om aan de in O. Indië geboren afstammelingen van Europeanen, op wier belangen en vooruitzichten door de achtereenvolgende Indische Regeeringen steeds te weinig is gelet, in hun eigen geboorteland aan werk te helpen.

Ook de program-commissie van M. en K., heeft trouwens de belangen en rechten der in Indië geboren niet vergeten, want wij lezen in punt 2 van haar concept-program:

«Aanmoediging van het in militairen dienst treden door in N.-Indië geboren personen, Europeanen en Inlanders, inzonderheid door allen, zonder onderscheid de gelegenheid te «openen om, bij geleken geschiktheid en bekwaamheid, op te klimmen tot den officiersrang.»

Waar hierbij gedacht is, zooals de toelichting zegt, «aan het in het leven roepen van eene «instelling tot opleiding van officieren in Indië «zelf, beter en meer omvangrijk, dan de vroegere «school te Mr. Cornelis» en aan het kans geven om op die school geplaatst te worden, aan daartoe geschikte onder-officieren, zou ook de invoering van een dergelijk besluit, kwalitatief vooral, op de werving van Europeanen en Inlanders allernuttigst werken.

Niet alleen bij het landleger echter, maar ook op de Nederlands-Indische vloot moet geleidelijk en zooveel als eenigszins mogelijk is, voor Indische-inlanders en voor Indo-Europeanen in ruime mate

plaats zijn. Dat wij voor de verdediging van Ned.-Indië schepen gebruiken, in Nederland uitgerust en bemand, en die, ook als ze in Indië zijn grootendeels blijven, onder het beheer van den, in den Haag zetelenden, Minister van Marine, is wellicht nog een der laatste overblijfselen van den Compagnie-tijd. Het laat zich begrijpen, dat groote mogendheden met machtige vloeten en bezittingen, verspreid over het gansche aardrijk, hun maritieme middelen blijven houden in ééne besturende hand, doch waar er tusschen de verdediging van het in uitgestrektheid kleine vaderland en die van het groote Indische eilandrijk, geen de minste betrekking bestaat, waar het type van schepen, voor dien archipel gevorderd, gansch bijzonder is en bij voorkeur kan worden gebouwd, op een tropisch klimaat rekenende, daar kunnen wij geen enkele reden vinden om er niet even goed eene Nederlands-Indische zeemacht, als een Nederlands-Indische landmacht op na te houden.

In hare nota van toelichting zegt de p. c., dat voorschands nog bij de aanvulling en de reëcrutering van het personeel der zeemacht op het moederland moet worden gesteund. Dit is niet tegen te spreken, doch dat «voorschands» kan zijn van korten duur, dit leerden ons, voor zooveel zulks noodig was, de Japanners.

Daarlatende wat voor soort schepen en hoeveel daarvan ons Indië voor zijne defensie zal behoeven, want dit is zonder de behandeling van een defensieplan niet uit te maken, hebben wij hier alleen nog eens opnieuw willen aantonen, dat, vooral ook uit een economisch standpunt, het bezit eener van het moederland onafhankelijke Oost-Indische Marine een groot voordeel voor de kolonie zal zijn.

En uit het defensieoogpunt bestaat immers dezelfde reden voor de vloot, als voor het leger om zich zooveel mogelijk van het moederland onafhankelijk te maken, want in tijden van oorlog kan toch de aanvulling, zoowel van materieel als van personeel, geheel verhoed zijn.

Van ons koloniaal-program zou het in het leven roepen van eene van het moederland zooveel mogelijk onafhankelijke Nederlands-Indische Marine, zeer zeker een deel uitmaken.

Emigratie van Javanen.

In ons vorig nummer namen wij een schrijven op van Dr. J. Rutgers te Rotterdam, die naar aanleiding van ons, in nummer 3 van dezen jaargang voorkomend, artikel over het, in hoofde dezes genoemde onderwerp eenige opmerkingen maakte, waarbij wij nog een oogenblik willen stilstaan.

Het blijkt ons uit bedoeld schrijven, dat de heer R. in de eerste plaats geenszins uit hoofde van obstructionisme, maar met den noodigen ernst bij de medewerking aan het, door de Regeering, bij monde van den minister van koloniën, kenbaar gemaakte en ook door ons voorgestane plan om emigratie van Javanen op belangrijke schaal te bevorderen, heeft gemeend te moeten wijzen op de bezwaren, die zich daarbij voordoen.

De door den heer R. geopperde bezwaren zijn de volgende:

«Terra inoccupata, land dat, praktisch en juridisch, geheel onbezett is, bestaat niet op onze aarde.»

Althans geen bruikbaar land, voegt de schrijver daaraan toe, die nu eensdeels vrees, dat bij de voorgestelde emigratie bloedige botsingen met de schaarsch gezaaide oorspronkelijke bevolking in de, te koloniseeren landstroken niet zullen uitblijven en anderdeels er op wijst, dat een geruimen tijd zal verlopen, voordat de, te stichten kolonies self-supporting zijn en den officieelen steun zullen kunnen ontberen.

Wij wenschen hier even op te merken, dat nu nog b.v. op het, hier en daar toch reeds overbevolkte eiland Java woeste gronden in erfpacht worden uitgegeven, zonder dat zulks ooit tot bloedige botsingen aanleiding gaf, en meenen, dat de schrijver wat al te donker ziet, waar hij jarenlang arbeid en enorme uitgaven vooropstelt, om in Indië te komen tot het oogenblik, waarop men hier en daar begint te zaaien en te oogsten.

Het is niet zonder bedoeling geweest, dat wij de geschiedenis der Javanen-kolonie in het Zuid-Soekapoerische hebben opgerakeld. Wij hebben gemeend daarop te moeten wijzen als op een voorbeeld, dat niet in allen deele navolging verdient. Er zijn daarbij misslagen begaan, die nu kunnen en moeten worden

zullen betaald worden, en ontvangt niet iedere wegwerker diensovelgens dagelijks vier centen per hoofd? Ja vier volle centen, waarvoor een inlander heel wat kan doen, zoodat het een brutale onwaarheid is, dat het Gouvernement wel wij geuren met verordeningen over betaalde heerdiensten, maar het geld voor die betaling aan de bestuurshoofden niet voldoende beschikbaar stelt. Vier centen! Voor een inlander is dit evenveel, als duizend dollars voor een Amerikaanschen spoorwegkoning, en van duizend dollars per dag kan men toch wel leven, zou ik zeggen.

Zooveel is zeker, dat de inlander in Bantam geen honger lijdt, een treffend verschil met het tegenwoordige Midden-Java, waar bedalrij, gebrek, watersnood, Gouvernementsverstrekingen aan de orde van den dag zijn. En Lebak is nog de minste van de vijf afdelingen. Het heeft geen bevolking, de zuidelijke districten hebben nog geen ijzeren of waterwegen voor afvoer van produkten en zelfs nog weinig sawahs, meerendeels droge velden. Ook ter hoofdplaats Ranks-Bitoeng zijn de sawahs geheel van den regen afhankelijk, behoudens enkele leidinkjes van inlandsch maaksel. Maar de grond is er goed en levert dus een behoerlijken oogst van padi en 2de gewassen. Ziekten in de gewassen komen veel minder voor dan in Midden-Java. Andere bestaansmiddelen zijn de klapper-cultuur, met belangrijken uitvoer van coprah, het kweken van vruchten, vlechtten van *tjapings* en het jaarlijks, meest na den padi-oogst, uitzwermen als koelie om geld te verdienen voor de landrente of andere schulden, naar Batavia, de Preanger, de Lampongs (peper-pluk). Dat de belasting een belangrijke factor is voor het ten arbeid uittrekken blijkt wel uit het feit, dat de meesten komen van het naburige, onder Serang ressorteerende, particuliere land Tjikandi-Oedik, waar behalve de *tjapings* een hoofdgeld van f 5 wordt geheven. De spoorweg geeft tot heden aan Lebak en zelfs aan geheel Bantam nagenoeg geen ander voordeel, dan dat de menschen gemakkelijker van of naar Batavia kunnen komen; vervoer van rijst, vruchten of andere produkten heeft niet plaats, omdat de tarieven te duur zijn. Zonderling overleg, de welvaart van een streek te willen bevorderen door spoorweg-aanleg, maar van stonde af de tarieven zóó hoog te stellen, dat produkten-afvoer op alle andere wijzen voordeliger is, dan per spoor! Niet alleen van het vlak bij zee gelegen Serang, maar ook van het veel zuidelijker Pandeglang, waar prachtige sawahs

voorkomen. Men heeft b.v. niet al te zeer gelet op het gehalte der lieden, die in aanmerking kwamen om op gouvernementskosten te worden overgevoerd, geveed en van huisraad en landbouwwerktuigen voorzien. Voor velen was het, voor de reis enz. verleende voorschot een welkom dougeurje, waarover zij op hun manier meenden te kunnen beschikken, om onmiddellijk na aankomst in de kolonie naar hunne oude woonsteden terug te keeren.

Er valt nog heel veel meer omtrent die kolonie op te merken, maar het zij voldoende, zoo wij hier nog even toegeven, dat, gelijk wij reeds mededeelden, de bestaande kolonie van Javanen in het Zuid-Soekapoerische, ten getale van omstreeks 1000 zielen ten behoeve van hare oprichting aan het gouvernement een bedrag van f 40000 heeft gekost, waarbij tevens niet uit het oog mag worden verloren dat van de oorspronkelijke kolonisten slechts een klein gedeelte is overgebleven en de groote meerderheid der ingezetenen diervan uit eigen beweging en zonder eenigen steun van het gouvernement derwaarts getogen zijn, toen de toestand zich geconsolideerd had. Maar dit laatste was betrekkelijk reeds spoedig het geval en waren niet, waarschijnlijk ten gevolge van gebrekkige voorziening in of absoluut gebrek aan geneeskundige hulp in de jonge kolonie, zooveel slachtoffers onder de kolonisten geëischt, dan zou het oogenblik waarop de vrijwillige trek uit Midden-Java daarheen aanving nog veel vroeger zijn ingetreden.

«Bouwland, land, dat slechts op zaai-aandacht wacht, en dan binnen een half jaar tijds een oogst belooft, dat bestaat niet», merkte de heer R. op. Een half jaar tijds is misschien wel wat te kort om zelfs van den miraculeuzen tropischen plantengroei opnieuw te ontginnen gronden een oogst te verwachten, wanneer men zich ten minste niet voorloopig wil tevreden stellen met de opbrengst van tweede gewassen. Maar in een jaar tijds kan van den indischen bodem reeds veel worden verwacht, zoodat naar onze meening, wat de gouvernementshulp aan nieuwe kolonies aangaat, zal kunnen worden volstaan met het verleenen van die hulp in den vorm van vrijen overtocht, voeding verstreking van landbouwwerktuigen, zaai-aandacht enz., gedurende het eerste jaar der vestiging, terwijl daarna de aandacht zal moeten blijven geschonken aan den gezondheidstoestand der kolonisten. Dit is een factor, die naast de, voor het verkeer te stellen eischen op den voorgrond behoort te worden gesteld, om het welslagen der emigratie naar de gewilde punten te verzekeren, d. i. om den Javanen uit zijn overbevolkte desa's naar de nieuwe kolonies te trekken, zonder dat het gouvernement hem daartoe de middelen verschaft. En het is juist deze zorg voor de gezondheid der kolonisten, die voorkomen moet dat in de op te richten kolonies zich toestanden voordoen, die men elders heeft kunnen waarnemen, waar ontsluiting en ontginning van nieuwe gronden geheel aan het initiatief van het individu werden overgelaten, maar dat, op eigen krachten bouwend, den strijd tegen de onherbergzame natuur aanbod en strijdend ten slotte viel om plaats te maken voor een ander, dat zijn arbeid voortzette en ook zijn lot deelde, doch mee een kluitje bijdroeg voor den dam, die den mensch ten slotte gelegenheid verschafte om vasten voet te verkrijgen op den nieuwen grond.

«Zal zulks niet een druppel uit de zee zijn, dan zoude men, om aan de reussachtig toenemende bevolking van Java paal en perk te stellen, minstens 1000 zulke kolonies moeten grondvesten, en dan is dit nog maar een bevolkingsvermindering met één der snel wassende miljoene inwoners.»

Het in deze regelen vervatte denkbeeld van den schrijver om Java d. i. te zeggen, die gedeelten van het eiland, waar een partieele ophooping der bevolking valt waar te nemen, van een miljoen ingezetenen te ontlasten om den anderen een ruimer plaatsje aan den levensdich te gunnen, dien zij elders voor zich zelve zullen zoeken, verdient allezins aanbeveling, maar komt ons niet het oog op den toestand der indische financiën en de, door de nederlandsche regeering aan Indië toegegedachte hulp als niet voor verwezenlijking vatbaar voor.

Java onmiddellijk met daadwerkelijke gouvernementshulp van een miljoen zijner inwoners te ontlasten en dezen elders onder dak te brengen, zou de regeering op sommen komen te staan, die men in Pruisen over heeft voor de, tot nu toe weinig effect sorteerende germanisatie der poolische provinciën van het rijk, maar die verre buiten het kader vallen der vijf miljoenen, die de regeering jaarlijks wenscht te besteden gedurende een tijdvak van vijf of zes jaren, niet alleen voor emigratie op belangrijke schaal, maar ook voor instellingen van landbouwcrediet en zoogenaamd niet renderende irrigatiewerken.

Waar dus thans met beperkte middelen toch naar emigratie op belangrijke schaal moet worden gestreefd ligt het o. i. n. u. vooral niet op den weg der regeering

zijn, wordt de rijst, gepeld door de sedert eenige jaren op verschillende plaatsen verzeen palmolen (die f 3 voor de pikol padi betalen terwijl de inlander er vroeger f 1.25, hoogstens f 1.50 voor maakte) per kar naar de kust en verder per prauw naar Batavia vervoerd (ook veel naar Riouw). Den inspecteur der cultures, van Lawick van Pabst is nu opgedragen, een spoorweg-tarief te ontwerpen, dat produkten-vervoer toelaat. Vooral wanneer de lijn is doorgetrokken van Ranks-Bitoeng over Pandeglang en Menes (twee der rijkste en vruchtbaarste afdelingen) naar Laboan, waarvoor naar men weet, dat de gelden zijn toegestaan, mag men zich voor dergelijke Kamper spoorweg-exploitatie wel wachten. De meer wijsgeerige zijde der kwestie is of het voor den Bantammer gelukkig is, dat hij ruimer gelegenheid zal krijgen (want Arabische en Chinese kooplieden komen alras van Batavia) om zijn hoofdvoedsel omtezetten in constanten, bespreek ik, in verband met den aard en de godsdienstige neigingen der bevolking, wel later.

De inlandsche woningen te Ranks Bitoeng zijn opvallend beter dan de gemiddelde in centraal-Java. Zij staan, evenals in de meeste buitenbezittingen, op palen, hebben behoerlijke houten balken en stijlen en kosten niettemin den eigenaar zoo goed als niets. Voor kosteloze verkrijging van hout uit de bosschen wordt geregeld vergunning gegeven, bamboe, tot vervaardiging der kèpangomwand en atap voor het dak zijn overvloedig en goedkoop te krijgen; ook komt wel pannenbedekking voor door de oprichting ter plaatse van pannenbakkerijen, die den prijs van het artikel tot een minimum hebben verlaagd. De invloed van de plaatselijke productie op den woningbouw blijkt eigenaardig door een vergelijking tusschen Ranks-Bitoeng en Serang. Daar, ter hoofdplaats, ziet men geen huizen op houten neuten of palen, wij er geen bosch is en dus niet kosteloos hout te verkrijgen. Bamboe is te Serang eveneens zeer schaarsch en wordt er nog het goedkoopst aangevoerd van Ranks-Bitoeng, langs de kali Pontang naar zee, van daar naar de Bantam haven Karang Antoe en per grobak naar Serang (van de spoor is weér geen sprake!) tegen f 15 de 100 groote bamboes. Zoo ziet men ter hoofdplaats zelfs van den kleinen maar veel huisjes met steenen muren, waarvoor zij de steenen zelf bakken en metselen met modder, maar weinig kèpang en zoo weinig mogelijk hout, terwijl in het minder welvarende Ranks-Bitoeng het hout zelfs aan de minste huisjes

om zich de oprichting van enkele groote, wat echter de toekomstige uitbreiding betreft beperkte, kolonies voor ogen te stellen, maar moet veel eerder worden gestreefd om een zoo groot mogelijk aantal kolonies aan of in de nabijheid van bestaande verkeerswegen, rivieren en zoo meer, op te richten en in gang te brengen, om op die wijze zoo spoedig mogelijk een groot aantal aantrekkingspunten te verkrijgen, waaraan het te veel van Java's midden-provinciën zal kunnen afvloeien, zonder dat hiertoe een stimulans van gouvernementwege noodig zou blijken, ten ware het dat in dat stadium b.v. den emigranten langs de lijnen der staatsspoorwegen vrij vervoer werd toegestaan tot de plaats van inscheping, of andere min kostbare faciliteiten zouden kunnen worden verleend.

In elk geval zouden wij de voorkeur geven aan verspreiding der emigranten in een zoo groot mogelijk aantal groepen, die weer niet te klein mogen zijn om den lieden het gevoel van Heimatositeit te ontneemen, boven de, uit een hygienisch oogpunt af te keuren ophooping van een groot aantal lieden op nieuw te ontginnen gronden, waar zij dus niet in normale omstandigheden verkeerden.

Zooals de toestand nu is meenen wij dat het al heel veel zal zijn zoo aan 25000 Javanen per jaar door de hulp van het gouvernement een nieuw vaderland kan worden geschonken. Daarmee zou reeds, aan de hand der gegevens van de kolonie in het Zuid-Soekapoerische een uitgaaf van omstreeks 1 miljoen gulden gemeeld zijn. Nu meenen wij dat men zich niet moet bepalen om die, laat ons zeggen 25000 menschen over een vijf of tiental kolonies te verdeelen, die niet meer of slechts weinig voor uitbreiding vatbaar zouden zijn, maar b.v. over een honderdtal verschillende plaatsen, die elk voor zich het centrum kunnen worden van, laat ons, alweer om de gedachten te bepalen, zeggen districten, die aan duizenden en duizenden nakomers, gelegenheid bieden om er zich te komen vestigen.

Rechtstreeks kolonisatie van gouvernementwege hebbe dus slechts plaats bij de oprichting van nieuwe kolonies en verder worde de emigratie naar die kolonies, eigenlijk door ons als filialen van districten op Java bedoeld, bevorderd.

Wij meenen hiermee het antwoord te hebben gegeven op het bezwaar van den heer R., dat kolonisatie als geneesmiddel tegen de groote bevolkingsdichtheid niet slechts een uitgave in eens, maar door het herhaald aangroeien der bevolking op Java, een zich gedurig herhalende reeks van uitgaven zou ten gevolge hebben.

Wij komen nu tot het tweede punt, waarop de heer R. in zijn schrijven de aandacht vestigt en zullen hetgeen hij daaromtrent schrijft nog even hieronder laten volgen:

Moeten wij dan de kolonisatie afraden, omdat het een onbegonnen werk is? Keeren niet naar wij moeten meer doen. Voor het oogenblik moeten wij Java helpen door krachtig aan te dringen op kolonisatie, maar tegelijk moeten wij, met het oog op de toekomst, de oorzaken der te groote vruchtbaarheid bestudeeren, of wij die niet eenigszins zouden kunnen temperen.

Hoe kan dit geschieden?

Laat de Vereeniging «Oost en West» een commissie in het leven roepen, hier te lande en op Java, om van dit probleem een ernstige studie te maken. De ervaring toch heeft elders reeds voldoende geleerd, dat ook de menselijke vruchtbaarheid aan de wet van oorzaak en gevolg is onderworpen, en dat daarop ook allerlei willekeurige factoren van invloed zijn.

De studie der volgende vragen zoude b.v. door zulk een commissie kunnen worden ter hand genomen:

1°. Zijn er op Java ook watten en bepalingen, zeden en gewoonten, die het sluiten van een huwelijk op jeugdigen leeftijd kunstmatig bevorderen?

2°. Zijn er ook in contracten of belastingen, in regeling van arbeid of in zeden en gewoonten kunstmatige prikkels gelegen, tot het verwekken van een groot aantal kinderen in het huwelijk?

3°. Is de geboorte van buitenwettelijke kinderen niet te beperken door degelijker opvoeding van de jeugd?

4°. Zijn die maatregelen, welke door de inlanders zelve en door de doekoen aangewend worden om de kans op zwangerschap te verminderen, niet veelal ondoelmatig en schadelijk?

5°. Is niet, door meer persoonlijke welvaart, het verantwoordelijke gevoel van den inlander te versterken, ten opzichte van het aantal kinderen dat hij verwekt?

6°. Is de publieke opinie onder de inlanders niet te bewerken in dien zin, dat algemeen worde afgekeurd het verwekken van kinderen, waarvoor hoogenaan geen vooruitzicht op een menschaardig bestaan is gegeven?

Deze en dergelijke vragen rijzen als van zelf op, bij ieder, die over de kwestie nadenkt.

Onnoodig te zeggen, dat de geheele Vereeniging «Oost en West» door alles, wat zij doet ter bevordering van een gelijkmatige welvaart in onze koloniën, toch reeds krachtig werkzaam is om krisissen en hongersnooden te vermijden

in overvloed wordt besteed.

Industrie heeft Lebak nagenoeg niet, noch europeesche noch inlandsche. Enkele koffie-erfpaatslanden zijn totaal mislukt (in één daarvan zijn 4 ton blijven zitten). Een weinig cacao en karet aanplant heeft geen betekenis. De brave Zwitsers, Bruppacher, uit het landje Pasir Odang bij Ranks-Bitoeng, deed daarvan de treurige ervaring op; gezeven mitair, uit dienst gegaan op den wensch van zijn verloofde, tuinier van den G. G. op Tjipanas, daarna als erfpaatser in Bantam zijn geluk willede beproeven, zag hij de koffie geheel mislukken, de liberia voor zijn klein landje niet rendabel, plantte een weinig cacao, die hij zijn «bankier» noemt, maar door gebrek aan kapitaal niet voldoende kan verzorgen, maakt op bestelling van den asp. controleur wat tjankokans van karetboomen, die echter niet op tijd worden afgelaaid, bakt soms wat steenen voor den waterstaat tegen f 10 de duizend, kortom is één dier schipbreukelingen des levens, die, niettegenstaande veel kennis en veel ijver, in Java's binnenlanden ondergaan in teleurgestelde verwachtingen.

Met den heer Ass-Resident van Lebak heb ik definitief niet de eer eener samenkomst mogen hebben. Niettegenstaande zijne belofte, mij den avond na dat eerste prettige bezoek te zullen ontvangen, gewerd mij een briefje, dat het hem tot zijn spijt onmogelijk was, mij bij zich te zien. Hij gaf mij echter het vriendelijke advies in den oostmoesonen terug te komen! De heer v. Davelaar lijdt, naar ik hoor — behalve aan de jaarstaten — aan cholera-ree, en ik duid hem dus zijne ongenakbaarheid, scherp afstekende bij de welwillendheid, die ik verder in geheel Bantam ondervond van alle europeesche en inlandsche ambtenaren, niet ten kwade.

Daarentegen heb ik zeer aangenaam een uurtje doorgebracht bij den Regent, Rangen Adipati Soeria Nata Ningrat, een Preangeres, die sinds 22 jaar te Ranks Bitoeng de kaboepten bewoont, wel geen man van de hollandsche school maar zeer ontwikkeld en ruim denkend, met een vriendelijke Baden Ajoe als tweede vrouw en twee allerleefste dochtertjes uit zijn eerste huwelijk. Hij sprak mij, de hand telkens op mijn arm leggende, met veel warmte over zijn afdeling, maar was, evenals alle ambtenaren, met wie ik in Bantam het onderwerp aanroerde, over de geloofwaardigheid van den Max Havelaar slecht te spreken.

en de inlanders tot een hooger peil van beschaving op te voeren; en een hoogere beschaving gaat altijd gepaard met groter bedachtzaamheid in het sluiten van een huwelijk en in het verwekken van kinderen.

Dat zulk een commissie als boven bedoeld, wel kans zou hebben op welslagen en belangstelling, ook op Java, bij den wel uit sommige artikelen in het *Boordblad*, orgaan van den Indischen Bond, waarbij reeds op dergelijke reddingsmotieven gewezen werd.

Ik meen, dat het een groote verdienste van „Oost en West“ zou zijn, wanneer zij tegelijkertijd met en nevens het bevorderen van kolonisatieplannen, ook voor het eerst een krachtigen stap deed, om de oorzaken der lokale overbevolking te bestuderen en te helpen voorkomen.

Hoewel wij moeten toegeven dat langs den, door den schrijver aangeduiden weg veel ten goede kan worden bereikt en daarin een bereikbaar middel zien om in de toekomst het gevaar eener verdere buitengewone vermeerdering der bevolking van Java te bezwaren, moet toch o. i. worden erkend, dat men door de instelling eener commissie, als hier bedoeld wordt en de, door haar voor te stellen maatregelen het beoogde resultaat slechts langs lijnen van geleidelijkheid — heel geleidelijk bovendien — zal kunnen bereiken. Men ga o. a. slechts na hoe in westersche landen het verantwoordelijkheidsgevoel van het proletariaat ten opzichte van de kinderen, die het werkt, is ontwikkeld, om daarnaar af te meten de lengte van den weg, die het javaansche volk, door velen, wat innerlijke beschaving betreft, wel is waar boven het westersch proletariaat gesteld, maar door aanleg, natuurlijke geslachtsdrift, klimaatsinvloeden, geprepareerd voor de, ten deze betrouwe zorgeloosheid, nog scheidt van het doel.

Intusschen meenen wij, gelijk gezegd, dat het door den schrijver aangegeven middel tegen de overbevolking van Java alleszins verdient te worden overwogen. Wij meenen echter ook in tegenstelling met den heer R., dat het initiatief daartoe niet van hier, dus ook niet van onze vereeniging, maar van Indië zelf behoort uit te gaan, en dat de werkzaamheden eener daar te benoemen commissie veel meer vruchtdragend zullen zijn, ook wijl men daar beter in de gelegenheid is om ter plaatse het vraagstuk van alle kanten te bestudeeren.

Oost-Indische berichten.

Invoering der draadloze telegraphie in Ned-Indië. Verkeert de koffiecultuur op Java in noodlijdenden toestand en op welke wijze kan daarin verbetering gebracht worden zonder offering en risico van groote kapitalen? De toekomst der suikerindustrie is niet zoo hopeloos. Palladium-beschouwingen van inlandsche hoofden. Vereeniging voor Ziekenverpleging. Begrootingsmijmeringen.

De draadloze telegraphie trekt in den laatsten tijd steeds meer de aandacht, vooral nu het blijkt dat het vraagstuk of deze uitvinding ook in Indië toepassing kan vinden, naar 't schijnt ten volle bevestigend beantwoord moet worden.

In het *Bat. Nbl.* geeft de heer A. Weiss, die voor den aanleg van stations voor draadloze telegraphie concessie heeft gevraagd, een beeld van den tegenwoordigen stand van het vraagstuk, om ten slotte te komen tot de voordeelen, welke voor Indië in het gebruik dezer telegraphie gelegen zijn en welke daarom een spoedig aanvaarden der zaak dringend noodig maken zonder den uitslag der proeven afte wachten, welke men eerst aan boord van eenige onzer oorlogsschepen wil nemen.

Het zou ons te ver voeren, wanneer wij al de proeven, verbindingen, stations, reizen enz. wilden opnoemen, door den schrijver in zijn overzicht opgesomd, daarom zullen wij ons er toe bepalen, mededeelen dat langzamerhand ook door andere regeeringen van de draadloze telegraphie voor een of ander doeleinde werd gebruik gemaakt, hoewel niet altijd van het zelfde systeem.

„Ongetwijfeld zal eene toekomstige draadloze verbinding tusschen Holland en Ned. Indië veel sneller werken dan de tegenwoordige kabelverbinding. Zooals bekend, moeten thans de telegrammen naar Nederland achtmaal overgeleid worden, waardoor niet alleen 6 à 7 uur worden in beslag genomen, maar ook 8 menschen van verschillende nationaliteit de hand er in hebben gehad, met het gevolg dat er dikwijls verminderingen plaats hebben.

Wanneer wij als maatstaf voor den grootsten afstand van draadloos seinen de tegenwoordige verbinding tusschen Engeland en Amerika nemen, dan behoeven er slechts, van Poeloei-Weh of Padang uitgaande, twee tussenstations te bestaan, n.l. te Aden en te Rome. Op de laatstgenoemde plaats is men thans reeds bezig een groot station op te richten, waarmede men tot Engeland zal kunnen seinen. (dus ook tot Amsterdam).

Dat dit mogelijk is, is reeds bewezen door het Italiaansche oorlogsschip „Carlo Alberto“ hetwelk in de haven te Spezia, dus over Frankrijk, Zwitserland

en den Alpenweg, draadloze telegrammen ontving van Cornwall in Engeland.

Het groote nut, dat de draadloze telegraphie voor schepen en de marine oplevert, is van alle zijden reeds volmondig erkend. Wat het telegraphieren van kust tot kust betreft, dit komt eerst duidelijk uit, waar men tal van verbindingen noodig zou hebben, bijv. bij eilandengroepen, waarbij onderzeesche kabels groote offeringen zouden eischen. Daar nu nergens ter wereld zoo'n eilandengroep bestaat, bewoond door eene groote bevolking, als Ned. Indië, volgt daaruit dat voor Indië de invoering van draadloze telegraphie van veel grooter waarde is dan voor andere landen. En als één land reden heeft, om spoed te maken met de invoering daarvan, van welk oogenpunt ook bekeken, dan is het zeer zeker Ned. Indië.

Te zeggen: laten wij wachten, dat anderen er mede beginnen, heeft hier absoluut geen reden van bestaan. Daar waar de Marconi-maatschappij hare uitvinding aan de koopers ten volle en in alle opzichten garandeert, levert zij de beste waarborgen voor welslagen en loopt de regeering dus geen risico. Geen kabelschip is meer noodig en wanneer men bedenkt, dat de huur er van bij de reparatie van den laatste kabelbreuk tusschen Soerabaja en Bandjermassin, plm. £ 100 per dag heeft gekost, dan ziet men van welke betekenis deze zaak voor Indië is.

Het prijsverschil tusschen kabels en draadloze telegraphie is enorm groot en zeker is de hooge prijs der kabels eene der redenen geweest, waarom het gouvernement tot nu toe, zoovele eilanden, waarop tal van militaire en civiele ambtenaren, gevestigd zijn, buiten telegraphische gemeenschap heeft gelaten. Is het niet eene reeds lang gevoelde behoefte om deze posten, die van telegraphische gemeenschap verstoken zijn, te verbinden? Wie op zulk eene plaats in de buitenbezittingen gewoon heeft, angstig wachtende, wanneer de boot soms een dag of twee te laat kwam en drie à vier weken moest wachten, tot hij antwoord van Batavia kreeg, die besef, wat het beteekent om telegraphisch verbonden te zijn.

Wat een ommekeer zou bijv. in den geheelen Archipel en in de Molukken te weeg gebracht worden. Allereerst een verhoogd handelsverkeer, hetwelk zich dan meer naar Singapore zou richten; en waar dit alles tegen betrekkelijk geringen prijs kan worden verkregen, vraagt men zich af, waarom dan ook nog één dag langer gewacht moet worden.

Hulde dan ook aan het hoofdbureau van den post- en telegraafdienst, dat eersdaags voorstellen aan de regeering zal doen om, zoo niet geheel, dan toch ten deele in te gaan op het aanbod der Marconi-maatschappij, welke voor belangrijk minder geld, dan onderzeesche kabels eischen, aanneemt de telegraafverbindingen tot stand te brengen, onder waarborg der goede werking.

In een levenswaardig opstel van den heer N. van Prehn in de *Soer. Ct.* beantwoordt hij de vraag of de Java-koffieboom geen toekomst meer heeft en wel naar aanleiding van het gezegde van den heer 's Jacob op het 2e koffiecongres, dat de Java-koffieboom heeft uitgediend.

Vóór alles, vraagt hij zich af of de koffiecultuur op Java in noodlijdenden toestand verkeert? Deze vraag wordt door hem bevestigend beantwoord, niet tengevolge van degeneratie of achteruitgang in levenskracht en productiviteit, maar omdat, toen de oogsten en prijzen goed waren en de koffie goede winsten opleverde, aan de cultuur eene te snelle en te groote uitbreiding gegeven is. Gronden werden in erfpacht aangevraagd, maar naar geschiktheid werd niet omgekeken. Bankinstellingen en kapitalisten stelden gaarne de gevraagde sommen beschikbaar, zonder deskundige voorlichting omtrent de levensvatbaarheid van de zaak of de geschiktheid van den persoon, die met het beheer werd belast.

De gevolgen van zulk eene roekeloze handeling konden niet uitblijven. In den aanvang ging alles goed; de maagdelijke vruchtbare gronden gaven bevredigende oogsten, de hooge koffieprijs brachten winst op. De beheerders werden gedwongen alles te beplanten wat te beplanten was, goed of niet, met of zonder kans van slagen. Naar beschikbare werkkrachten werd niet gevraagd, geld werd van alle kanten aangeboden; kwam men volk te kort voor de bearbeiding der plantsoenen en voor den pluk, dan werden de arbeidsloonen maar verhoogd.

Zoo werd een toestand in het leven geroepen, die spoedig blijken zou onhoudbaar te zijn. Toen in andere landen de koffie-cultuur met kracht werd aangepakt en ook van daar groote oogsten werden verkregen, moest reactie komen; de consumptie kon geen gelijken tred houden met de zoo snelle vermeerdering van het aanbod. De prijzen daalden, de geldschietters begonnen zich terug te trekken of stelden hooge eischen. Men moest goedkoop werken en met veel minder geld dezelfde groote uitgestrektheid aanplant onderhouden. Het gevolg daarvan was natuurlijk, dat de boonen, die

aan eene weelderige behandeling gewoon waren geraakt, minder produceerden en dat de mindere resultaten tot meerdere zuinigheid en tot verwaarloozing leidden. Men haalde wat er nog gehaald kon worden en dan was 't verder maar afschrijven. Enorme uitgestrektheden werden braak gelaten, waar alomtegenwoordig andere schadelijke grassen ongestoord heerschap konden voeren. Prachtige bosschen die een gunstigen klimatologischen en vochtigheids-toestand onderhielden, zijn veranderd in barre, dorre alomtegenwoordig wilderissen.

Dit is, volgens den schrijver, de zorgwekkende toestand, waarin de cultuur zich bevindt, welke toestand, volgens hem, niet alleen aan de beheerders, maar ook aan de kapitalisten en geldschietters moet geweten worden.

De vraag nu of in dezen toestand verbetering kan komen, zonder offering en risico van groote kapitalen, beantwoordt de heer van Prehn met overtuiging bevestigend, maar dan moeten de koffielerplanters geholpen worden, in de eerste plaats door de regeering, die zoo'n groot belang heeft bij de instandhouding van de koffiecultuur, niet alléén een direct belang, maar ook een indirect, oeconomisch belang, n.l. de welvaart van hare europeesche en inlandsche bevolking in deze koloniën.

Als middel geeft hij, blijkens de *Locomotief*, waaraan dit een en ander is ontleend, eene beknopte en toch duidelijke omschrijving van zijne cultuurwijze en bemesting en laat daarop eene becijfering volgen, waagruit blijkt dat eene aanplant van 200 bouws na het 3e jaar een voordeelig saldo oplevert van f 9000, genoeg om de onderhouds- en bemestingskosten van het 4e jaar te bestrijden. Zijne verdere berekening wijst na het 5e jaar op eene winst van f 40.000.

De heer v. P. zegt omtrent de becijfering het volgende:

„Het is geenszins eene theoretische beschouwing en hypothese, in het kantoor bedacht en dadelijk verkondigd. Mijne denkbeelden heb ik praktisch in toepassing gebracht en de verkregen uitkomsten hebben mij het vertrouwen gegeven, ze mijnen collega-planters voor te leggen en aan te raden, als de werkwijze om de cultuur van den Java-koffieboom, als vroeger, loonend te maken. Ik hoop dat het geschrevene ook bij de regeering en bij de geldschietters zal leiden tot vertrouwen in de toekomst van de koffiecultuur op Java.“

In het *Soer. Hbl.* komt een opstel voor over eene model-suikerfabriek, naar aanleiding van een bezoek, gebracht aan het laboratorium van den heer *Kuif* te Soerabaja, die 't een en ander had medegedeeld over zijne plannen tot bevordering van de kennis der suikerfabricatie.

Hoewel de suikerindustrie in dezen tijd eene zeer kritieke periode doorleeft, acht hij hare toekomst volstrekt niet zoo hopeloos als wel eens wordt beweerd en vermeent hij zelfs dat die toestand geheel ten goede kan verkeren, wanneer onze industrieelen er in slagen den kostprijs per picol suiker te reduceren tot f 3.50, wat volgens hem bereikbaar is, wanneer men de voorlichtingen der wetenschap en de nieuwste vindingen op het gebied der suikerbereiding niet in den wind slaat.

De heer K. is voornemens aan zijn cursus in de suikerfabricatie eene miniatuurfabriek te verbinden, die eene oppervlakte zal beslaan van 18 bij 11 Meter; daar er geen meerdere ruimte beschikbaar is, zal hij het ontbrekende in de hoogte trachten te vinden door een gebouw van drie verdiepingen optrekken.

Al de nieuwste vindingen, zij 't dan in miniatuur, op 't gebied voor defecatie, carbonatatie, diffusie enz. zullen in deze fabriek toepassing vinden.

Op de vraag hoe de heer K. dacht over conserve-fabrieken en het bereiden van jams, geleien en stroopen, als steun en hulpmiddel voor de suikerindustrie, zeide hij:

„Dat men zeker dien weg uit moest. Als er maar wat meer energie in deze richting bij onze landslieden aanwezig was, zou Java op dit gebied van veel grooter betekenis kunnen worden, dan bijv. Californië of Australië. Maar aan vruchtenveredeling is in Indië nog zeer weinig gedaan en men schijnt niet te willen inzien, dat in den tuinbouw zeer zeker evenveel winst te behalen valt als bij de bestaande indische cultures. Daar bestaat nog te weinig initiatief en te veel navolging.“

In een artikel „Palladiumbeschouwingen van inlandsche hoofden“ vestigt de heer C. J. H. Hasselman in het *Tijdschrift B. B.* de aandacht op een artikel in de *Powarte Prayit*, waarin beschouwingen voorkomen over de desaverekingen van de hand van *Raden Toemenggoe Dande Koesoemo*, regent van Magelang en *Raden Tjokrosoedirdjo*, wedono van Ngasinan. De denkbeelden door deze inlandsche hoofden ontvouwd, in zake het aloude en hoogergeroemde kiesrecht, zouden, zooals wij in het *Bat. Nbl.* lezen, samengevat kunnen worden in de volgende stellingen:

1. De bevolking begrijpt niet waarom haar het recht is

toegekend haar desahoofden te verkiezen.

2. De verkiezingen worden door de bevolking alléén geapprecieerd als eene welkome gelegenheid om stemmen te verkoopen, geld te verdienen en feesten mede te maken.

3. Door de noodzakelijkheid om feesten te geven en stemmen te verkoopen, ziet de gekozene zich dikwijls geruïneerd en vergruïpt zich aan de hem toevertrouwde belastinggelden.

4. Men kiest bij voorkeur een lui en onverschillig individu, daar deze de zaken laat zoals zij zijn, en de desaheden niet lastig valt.

5. Het is een toeval, als eene bekwaam en geschikt desahoofd wordt verkozen.

6. Het gehalte der desahoofden is, in verband met een en ander, van dien aard, dat de europeesche en indische ambtenaren niet de minste zekerheid hebben, dat hun bevelen in de desa behoorlijk worden bekend gemaakt of uitgevoerd.“

***

De Vereeniging voor Ziekenverpleging doet in het *Bat. Nbl.* beroep op den weldadigheidszin der ingezetenen van N.-L., een beroep dat, kort en krachtig, voor zich zelf spreekt. Wij kunnen inderdaad getuigen, zegt het blad, dat Batavia in het Diaconessenhuis te Tjekini eene inrichting heeft, waarop wij trotsch mogen zijn en waarvoor niet genoeg de belangstelling kan worden ingeroepen. Sedert de oprichting heeft het Diaconessenhuis veel, zeer veel goed gedaan en hoorde men daarvan weinig, men wijte dit der bescheidenheid van degenen die, goed doende zooveel in hun vermogen ligt, daarin genoeg voldoening vinden en afkeerig zijn van openbaren lof. Wij vertrouwen dan ook dat de Vereeniging menig klinkend blijf van instemming met haar streven zal ontvangen.

***

Onder het hoofd „Begrootingsmijmeringen“ lezen wij in het *Bat. Nbl.* het een en ander, omtrent de nooden en de behoeften, alsmede omtrent den overvloed van Java, dat wij, o.m. als curiosum en tevens ter opscherping van het geheugen, hieronder gaarne eene plaats verleenen:

I. Wat Java te veel heeft.

„Bevolking in enkele gewesten — europeesche ambtenaren van eerduchtig en lichtvaardig karakter — Chinezen — javaansche, europeesche en arabische woekernars — mahomedaanse geestelijkheid — slechte inlandsche ambtenaren — schavuiten en vliegende procureurs van nationaliteiten in en buiten de desa — vulkanen — suikerfabrieken — erfpachtslanden — particuliere landerijen — schrijvers van allerlei landaard — promotie-jagers en geldwolven — onbezoldigde politieambten — uniforme regelingen — Staats- en bijbladen — schutterijen — proefsystemen en onderzoekingsneigingen, adviseurs en controleurs — mannen van het woord en van de pen — insekten en muskieten, rijst-diefjes en irrigatie-monomanen-materialisten en vooral moperaars en inlandsche plus Indo-kinderen.“ (Zie correspondentie in het vorig blad van Dr. Rutgers).

II. Wat Java te weinig heeft.

„Regenwater en eerlijke menschen — grondstoffen en kundige, opinievolle bestuursambtenaren — bezoldigde rijks-politie — verbeterhuizen en opvoedingsgestichten — hospitaal en ziekeninrichtingen — geneeskundigen en verplegers — irrigatie- en afvoerkanalen — gelegenheden voor goedkoop credit en inrichtingen van handwerksnijverheid — goede havens en redden — vroedvrouwen en ambachtsscholen — volksonderwijs en gelegenheden tot vermaak en ontspanning. Kundige ambtenaren en eerlijke handelstieden — vertrouwbare adviseurs en mannen van initiatief en doorzicht — praktische juristen en vlotte bureaucraten — paarden- en runderfokkerijen — een gezeten middenstand en gelijkheid voor allen — en ten slotte soliede mijnbouw-maatschappijen.“

III. Wat Java noodig heeft.

„Kundige en jeugdige hoofdamtaren — flinke ernstige mannen van de daad — verbeterde irrigatie- en waterverdeling — een geoeft europees leger en veel marine — gemeentepandhuizen — tempering der schrijfwode — eene eerlijke dagbladpers — toezicht op koelie-ronselarij — fabriekswezen en prostitutie — emigratie en informatie-kantoren — bezoldigde desapolitie — breideling der secretarie-almacht — bezuinigingsmaatregelen, die hout snijden — beteugeling der advies-epidemie — bestrijding der commissien-bacil — medewerking van kundige regeeringspersonen uit het publiek — gemeenteraden en gemeenteverkiezingen — scheiding van de nederlandsche en de javasche financiën — eerlijke advocaten en energieke juristen — kundige hervormers op sociaal en wetgevend gebied met dictatorale macht — betere inlandsche ambtenaren — vroedvrouwen — woekerwetten en ... geld.“

IV. Wat Java nimmer hebben zal.

„Een democratische regeeringsvorm — een opwekkend klimaat — een goet stelsel van inlandsche belastingen — eene voldoende politie — eene groote mate van verdedigbaarheid naar buiten — tevreden ingezetenen — belangelooze bestuurders — eene praktische en snelle rechtspraak — eene gelukkige bevolking — eene consequente administratieve

ADVERTENTIËN.

Haagsche Assurantie-Compagnie
voor Brand enz. van 1805
te 's Gravenhage.
Kantoor Z. O. Buitensingel 245 b/h. Bezuidenh.
Directeuren:
C. W. VERSTEGE en Mr. W. F. G. MASTENBROEK.
Commissarissen:
Mr. W. K. F. P. Graaf van BYLANDT
Mr. J. G. GLEICHMAN.
A. J. H. VAN KAPPEN.

A. J. MESKER,
MEUBELFABRIKANT.
Hofspui 81. Telefoon No. 240. 's-Hage.

Inrichting voor COMPLETE MEUBILERINGEN,
zowel in koop, als in huur.
Complete Ameublementen voor geheele huizen,
boven- of benedenhuizen steeds voorradig.
Gemeenbileerde Huizen te Huur,
waarbij:
Huizen met 10 Kamers f 100 per maand.
Benedenhuizen ad 45 per maand.
Bovenhuizen ad 60 per maand.
Geheele Inrichtingen steeds voorradig.
GORDIJNEN. TAPIJEN.

Th. N. Eijffinger,

Hofleverancier.

Hooge Westeinde 5. Telefoon Interc. 124. Den Haag.

Specialiteit in Behangselpapieren,

Lincrusta Walton en *Goudleerpapier.*

Salubra (muurschildering) } Hygiënisch afwaschbaar.
Tekko (zijde imitatie)

Vitrauphanie-Papier (imitatie glas in lood).

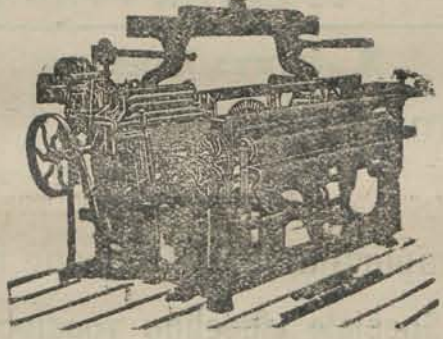
Magazijn van Muziekinstrumenten.

GEBR. KOK (Gevestigd sedert 1848)

's-Gravenhage, Gortstraat 47. Amsterdam, St. Janstraat 31.

Speciale inrichting voor het repareren van alle soorten Strijkinstrumenten.

Snaren, Strijkstokken, Étuis, enz. enz.
Specialiteit in Strijkstokken:
A. VIGNERON à Paris en RICH, WEICHOLO Dresden.

Uitsluitend	Natuur wollen
Witte Goederen	Ondergoederen.
—	—
Uitzetten.	Tricot Goederen
—	—
—	VAN
—	JANSEN
—	&
—	TILANUS,
—	FRIEZENVEEN.

Ver, Linnen en Katoen Industrie

„TWENTHE“

Piet Heinstraat 45, Den Haag.

NB. Men gelieve ons fabriek niet te verwarren met het gewone fabrieksgoed, daar zowel Dames-, Heeren- als Kindergoed liefst naar in te leveren modellen keurig gemaakt wordt, en daarvan zoo noodig eerst een geregen pasmodel gegeven wordt.

Prijscouranten en informatiën betreffende de uitrustingen voor Oost- en West-Indië worden verstrekt door de Informatiebureaux van de Vereeniging „OOST en WEST“ Heerengracht 4 den Haag en te Weltevreden.

P. Happel Jr.
 CUISINIER.
 v. Kinsbergenstraat 85d,
 DEN HAAG.
 Uitzending van Diners.
 Koude en warme Schotels.

Te huur aangeboden.
 Een net gemeubileerd BOVEN-
 HUIS, staande aan de Daguerrestraat
 No. 50. Direct te aanvaarden.
 Inlichtingen bij de Wed. A. DE WILDE,
 Prinsstraat 107, Den Haag.

Eduard Pelger,
 MAGAZIJN VAN
 HEERENHOEDEN
 Prinsstraat 39,
 'S-GRAVENHAGE.

BOEKHOUDEN.
 Opleiding voor Practijk en Examen.
 H. VAN VEEN,
 Heemskerkstraat 9, Den Haag.

**Indische Verlofgangers
 of Repatrieerenden.**
 Een mooie, deftige, complete
 inboedel, te Nijmegen, ter
 overname aangeboden.
 Adres letter B, bureau dezer Courant.

KON. NED. STOOMVERWERF
 Opgericht 1864.
J. HOEVELS.
 ROTTERDAM.
CHEMISCHE WASSCHERIJ.

DAMES LAMBOUY, 2e Wagenstraat 86a, Den Haag.
 W. VAN OLPHEN, Molenstraat 39, " "
 B. STRAUB, Frederikstraat 10, " "
 VAN ROOY, Paul Krugerlaan 20, " "

Corsmit Brossois & Co.
 Meubelfabrikant
 DEN HAAG.

Compleete Meubilerij,
 benevens verhuur van Meubilair.
 Voor Benedenhuis p. maand f 15.—
 » Bovenhuis » » 20.—
 » geheel huis » » 40.—
 Bijzondere conditiën voor repatrieerenden.
18, WAGENSTRAAT 18.

Mevrouw M. STOFFERS
 VAN SWIETENSTRAAT 134.
 Gelegenheid tot onderricht in Huis-
 houdelijk Maleisch. In 30 lessen kan
 men zich voldoende op de hoogte stellen.
 Informatiën Bureau Oost en West.
 Vervaardiging van Indische uitrus-
 tingen. Voorhanden: Ind. Koetangs
 (Jav. en Europ. model) ter vervanging van
 corset.

B. F. G. DALDERUP,
 ATJENSTRAAT 68-68a-70, hoek Batjanstraat.
 Het beste en voordeelgste adres voor
BUSGROENTEN.
UITGEWOGEN GROENTEN.
ZUURKOOL.
GEDROOGDE GROENTEN.
GEDROOGDE VRUCHTEN.
VRUCHTEN IN BLIK.
GELD. ROOKWORST.

Behangerij.
Stoffeerdery.
Meubelmakerij.
 Complete Meubilerij.
 OBRECHTSTRAAT 173/175. DEN HAAG.
F. J. VISSER & Co.

W. P. de Bock,
 73 Piet Heinstraat 73, Den Haag.
 Telefoon nr. 345.
 Eigen fabrikaat.

Dijkstra & Co.
PARKSTRAAT 27, DEN HAAG.
 Aan- en Verkoop van Effecten, Coupons enz.
 Deposito's, Prolongatie
VERSTREKKEN REISCREDIETBRIEVEN

J. A. DE GRUIJTER,
 SMID en GASFITTER.
 Aanleg van Electriche Schellen.
 MAGAZIJN VAN
 Gaskachels, Gaskronen, Baden, Gasovens, Gascomforen.
 Haarden, Kachels, Fornuizen, Geëmailleerde Huishoudelijke
 Artikelen en Keuken benodigdheden.
 Obrechtstraat 196, hoek Reinkenstraat, Den Haag.

Maison OSKAM.
 Grootste export voor Oost en West, zeer doelmatige blikverpakking, gave overkomst gegarandeerd.
 OSKAM's Sigaren zijn allen van eerste kwaliteit Tabaksoorten gefabriceerd en met
 de hand gemaakt, waardoor makkelijk trekken en prachtige brand, altijd is verzekerd.
 Door de zeer groote omzet, worden Oskam's Sigaren tot uiterst billijke prijzen verkocht.
 Voor den Haag, Hoofmagazijn, **HOOGSTRAAT 27, en**
 Filiale **WITTE DE WITHSTRAAT 14.**
 Voor Rotterdam, **SOETENSTEEG 7a.**
E. J. G. OSKAM,
 Fabrikant, Importeur van HAVANA SIGAREN. — DEN HAAG.

STAAT
 voor aanvraag van **VERLOFSTRACTEMENT**
 VOOR
H.H. INDISCHE AMBTENAREN (officieel model).
 Verkrijgbaar bij den uitgever van dit blad, Haagpoort 4.
Prijs 2½ cent.

De Wekker.
 Afdeeling Reformkleeding
Zeestraat 29, den Haag.

ONTVANGEN wollen poreuse stoffen, ter vervanging
 van flanel en jeager.
 Zendt franco stalen en modellen.
ATELIER VOOR REFORM-COSTUUMS.

Lambert Waterreus,
 Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.
 TELEPHOON 317.

Importeur van Indische ingrediënten voor de rijsttafel.
 Speciale afdeeling voedings-artikelen als:
 Shredded Wheat (nieuw tarwe brood).
 Vitos-Force-Hornbij & Quakers Haver-mout. Kasseler Haver-Cacao.
 Eikel-Cacao (Dr. Vinkhuijzen).
 Mutase Bisquits - Revalenta Racahout. etc. etc.

CHRIST. ALKA, voorheen ALKA en WECKESSER,
 Paviljoensgracht 21a. 's Gravenhage.
 Fabrik van alle soorten Koperen en Houten Blaasinstrumenten.
 Leverancier zowel Binnen- als Buitenlandsch voor HARMONIE-, FANFARE- en STRIJKORCHESTEN.
 Specialiteit in Grootte Magazijnen van alle op dat gebied behoorende Artikelen.
 Saxophons, Obo's, Engelsche Hoorns, Fagotten, Bas-Clarinetten, Guitares, Cifers, Banjo's, Böhm-Clarinetten en Böhm-fluiten. Harmonica's, enz.
 Ook alle daarbij behoorende Artikelen. Goedkoopste adres voor Reparatie aan alle Muziekinstrumenten.
 Clarinetten van hout en caoutchouc. Scherp concurrerende prijzen. Prijscourant op aanvraag gratis.

ETABLISSEMENT
 VOOR
PEDI-MANICURE BEHANDELING
EN SCHOONHEIDS-MASSAGE.
 Anglo-American Therapie. Laan van Nieuw Oost-Indië 26.
DEN HAAG.

Door de GEZICHTSMASSAGE worden alle Rimpels en Oneffenheden uit het
 GELAAT verwijderd en verkrijgt men weder de Jongdige Friech- en Schoonheid.
Gegarandeerd Succes.
 Eksteroogen, likdoorns, eeltformaties, transpireeren van handen
 en voeten, wratten en andere hand- en voetabnormaliteiten, welke
 lastig en pijnlijk zijn, worden geheel pijnloos en radicaal genezen.
 De behandeling geschiedt met de nieuwste anti-septische middelen en pijnloos.
 Consulten aan het Etablissement iederen dag van 2-4 ure.
 Aan huis der patiënten van 8-1 ure.
 Minvermogene patiënten van 5-7 ure. Hiervoor worden
 Kliniekaarten verschaft van f 1 tot f 3 per maand.
Men vrage Prospectus.

Nederlandsch Wapenmagazijn
 voorheen S. DE JAGER,
HAARLEM, Barteljorisstraat 32.
 'S-GRAVENHAGE. Spui 12.
 Fabriek van Wapens en Schermartikelen.

F. H. BOTHE,
 21, Veenestraat -- Den Haag.
 SPECIALITEIT IN
GEKLEURDE, ZWARTE en CRÈME STOFFEN.
Nouveaute's voor elk seizoen.
 STEEDS GROOTE ASSORTEMENTEN. BILLIJKEPRIJZEN.

Naaimachinehandel
 v. **A. LEWENSTEIN,**
 Wagenstraat No. 18a, — Den Haag.
 Levert de beste:
NAAIMACHINES à contant en op afbetaling.

Wiltelmina

Naaimachine

De meest nieuwe soorten steeds voorhanden.
Op alle machines kan geborduurd worden.
Onderricht gratis.
Drie jaar schriftelijke garantie.
Machines worden ook op zicht gezonden.

Instituut voor Onderwijs in de Fransche Taal
 (voor Volwassenen).
 DEN HAAG. TOUSSAINTKADE 24.
 Onderwijs door Fransche Leeraars.
BERLITZ METHODE. CONVERSATIE.
 Afzonderlijke Cursussen voor Dames. — Lessen in en buiten het Instituut.
VRAAGT PROSPECTUS.

BROCADES & STHEEMAN. — MEPPEL.
 Fabriceeren alle Gecomprimeerde Geneesmiddelen,
 Huis- en Plantageapotheken, Handapotheken voor Doctoren en Mijnwerken.
 Gecomprimeerde Photo-Artikelen.
 CASCARA-PASTILLES } zeer aangename laxermiddelen.
 WONDEROLIE-PASTILLES }
 INDISCHE GENEESMIDDELEN STEEDS VERSCHÉ AANVOER.
LEVERANCIERS VAN MEERDERE REGERINGEN.
 Zie aanbevelingen Nederl. Roode Kruis, Dr. Romeyn, Prof. Korteweg
 Dr. Lingbeek, Dr. v. d. Capellen, enz. enz.
 Bijna ieder geneesmiddel kan in gecomprimeerden vorm gemaakt worden.
 Vraag slechts ons Fabrieksmerk. Te bekomen bij alle Apothekers.

Stoomvaart-Maatschappij
„ROTTERDAMSCH LLOYD”
 Maildienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië
 in verbinding met de diensten der
Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

	van Rotterdam.	van Marseille.	te Port-Said.	te Padang.	te Batavia.
	1903	1903	1903	1903.	1903.
Gedé	2 Mei	14 Mei	19 Mei.	7 Juni	9 Juni.
Oengaran	16 "	28 "	2 Juni	21 "	28 "
Sindoro *	30 "	11 Juni	16 Juni	5 Juli	7 Juli
Salak	18 Juni	25 "	30 "	19 "	21 "
Lawoe	27 "	9 Juli	14 Juli	2 Aug.	4 Aug.
Ardjoeno	11 Juli	23 "	28 "	16 "	18 "
Goentoer *	25 "	6 Aug.	11 Aug.	30 Aug.	1 Sept.
Merapi	8 Aug.	20 "	25 "	13 Sept.	15 "

* Dubbel schroefstoomschip. 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.
 De Hoofd-Agenten: **Ruys & Co., Rotterdam.**
 De Agenten: **Eijkensluyters & Tromp, Anna Paulownastraat 1d, 's-Hage.**

regering — een tot oordeelen bevoegd publiek — een dit pers — belangstelling en waardeering in het moederland — een logisch doorgevoerd regeringsbeleid — voldoende verkeersmiddelen — eene afnemende bevolking — eene afloeiende betogeling der schrijfwijze.

West-Indische Berichten.

Paramaribo zal zich, naar alle waarschijnlijkheid, spoedig in het genot van een eigen installatie voor elektrische verlichting kunnen verheugen. In nummer 3 van dezen jaargang ontleenden wij reeds aan *Onze West* het bericht, van de, eerlang te verwachten inzien door den gouverneur der kolonie, Lely, van eene desbetreffende ontwerp-verordening aan de Koloniale Staten. Dat is nu geschied.

Het doel der verordening, die na aanneming door de Koloniale Staten nog bij de wet moet worden goedgekeurd, is, om door middel van een leening ten bedrage van f 300.000 tegen een rente van ten hoogste drie percent, voor rekening van Suriname ter hoofdplaats der kolonie een inrichting tot elektrische verlichting aan te leggen en te exploiteeren.

Van af 1891 tot laatstelijk in 1902 kwamen bij het bestuur van verschillende kanten concessie-aanvragen in tot voorziening in den eisch eener betere verlichting der stad, die zich nu nog met petroleum moet behelpen, in tegenstelling b.v. met Georgetown in Engelsch Guyana, dat al sedert eenige jaren elektrisch verlicht wordt.

De gouverneur Lely, heeft gemeend al die aanvragen ter zijde te moeten schuiven, om daarvoor staats-exploitatie in de plaats te stellen.

„Uit den aard van het bedrijf schept eene dergelijke concessie een monopolie en de bepalingen daarvan, hoe voorzichtig ook opgesteld, binden het bestuur voor geruimen tijd aan voorwaarden, welke later blijken kunnen te knellend te zijn en verbeteringen tegen te houden. De ondervinding heeft geleerd, dat naasting tegenover dit euvel geen voldoende veiligheidsklep oplevert,“ schreef de gouverneur in zijn memorie van toelichting op de ontwerp-verordening.

En dan valt er waarschijnlijk nog wel wat op de exploitatie te verdienen. In de toelichting wordt gerekend op een winst van ongeveer 4 mille, terwijl bovendien gewezen wordt op het nut, dat van de centrale installatie kan worden getrokken voor krachtlevering, ten behoeve b.v. van een elektrische stadstram.

Hopen wij dat onze landgenooten te Paramaribo nu binnen niet al te langen tijd de verbeide zegeningen der electriciteit over zich zullen zien uitstorten. Evenzeer hopen wij, dat de klaarblijkelijke wensch van *Onze West* spoedig in vervulling moege gaan en weldra een afdeling onzer vereeniging te Paramaribo zal kunnen worden opgericht. Tot nu toe zijn, zooals het blad mededeelt, de daartoe strekkende pogingen niet met goeden uitslag bekroond, waarvan de reden moet worden gezocht in de samenstelling van een bestuur der eventueel op te richten afdeling.

Onze West betreft zulks, zoo wel het goede doel, dat onze vereeniging nastreeft als wijl het, in het bestaan van zulk een afdeling een waarborg meent te vinden, dat „het opnemen van minder juiste berichten over Suriname in het orgaan der vereeniging (wat enkele keeren zou hebben plaats gevonden) in de toekomst (zou) kunnen worden voorkomen.“

Het zou ons aangenaam wezen uit Suriname zelf ter dege te worden ingelicht. Wij moeten ons nu evenwel bepalen tot een resumé van hetgeen de west-indische bladen weten mede te deelen. Waar deze, dank zij de verdeeldheid, die op politiek en godsdienstig gebied te Paramaribo blijkt waar te nemen, het nog al eens een enkel keertje onderling oneens zijn, is het begrijpelijk dat te eene waarheid noemt voor den ander een onjuistheid is. En, waar in ons neutraal orgaan allen aan het woord moeten worden gelaten, die het wel meenen met het bevorderen der belangen van onze koloniën in Oost en West, is het evenzeer begrijpelijk dat wij ons zoo nu en dan aan zoogenaamde onjuistheden schuldig maken, een klip, die naar wij vreezen toch ook niet zou kunnen worden omzeild, zoo ons orgaan over een paramaribo'schen correspondent zou kunnen beschikken, die het enkelen toch ook weer niet naar den zin zou kunnen maken.

De moeilijkheid om tot de oprichting van een afdeling in Suriname te geraken, de samenstelling van een bestuur, doet ons vreezen dat men zich daar niet geheel op het koloniaal-onzijdig standpunt weet te plaatsen, zonder hetwelk 't niet mogelijk is om in een vereeniging als de onze alle elementen, die haar streven willen steunen, op te nemen en tot hun recht te doen komen.

De *Surinamer* bericht dat in den laatsten tijd wederom luide geklaagd wordt over de toename der melaatsheid in Suriname en zegt dat het niet te ontkennen valt dat de reeds genomen maatregelen onvoldoende blijken.

„Er dienen, schrijft het blad, nieuwe maatregelen genomen te worden ter betogeling der melaatsheid. Zoo niet dan zullen Europeanen nog meer van Suriname afgeschrikt worden, onder den indruk van de verscheidene gevallen van melaatsheid, welke Europeanen getroffen hebben. Indien de oude verordeningen ter wering der melaatsheid slechts in beoefening gebracht waren, dan zouden wij nu niet behoeven te boeten voor het verzuim van vorige besturen. In de publicatie van den 7en September 1880 worden krachtige maatregelen voorgeschreven.“

Deze publicatie is zoo goed als geheel een doode letter geworden, wijl de daarin vervatte maatregelen waren voorgeschreven tegen alle lijders aan bedoelde ziekte, zonder aanzien des persoons.

Het lepra-vraagstuk is weer bij het bestuur aan de orde. Op de agenda voor eene, den 29en Maart gehouden vergadering van de commissie tot onderzoek naar bedoelde ziekte, kwamen, naar *Onze West* vernam, de volgende vragen voor:

1. Op welke wijze kan met de grootste zekerheid opgaaf worden verkregen omtrent den omvang der melaatsheid in de kolonie?
2. In hoeverre is de ziekte als besmettelijk te beschouwen?
3. Is het beginsel, dat aan de tegenwoordige wettelijke regeling ten grondslag ligt, daarmede in overeenstemming?
4. Hoe is de regeling in het buitenland?
5. Hoe behoort de regeling alhier te zijn en welke maatregelen zijn daarvoor te nemen?

Het blad dringt er op aan dat, met het oog op het geconstateerde feit, dat de lepra is een infectieziekte, zoo spoedig mogelijk de Gerardus-Majella-stichting, het melaatschen-etablisement aan de Gravenstraat te Paramaribo uit de stad verdwijne. Het wijst er o. a. op dat de Sommeldijksche kreek, die langs genoemde stichting loopt en den afval hiervan afvoert, dient tot algemeene badplaats van pas aangevoerde immi-

granten, die in het depot van Combé verblijven. Opvallend is nu wel dat het grootste gedeelte der zieken op Groot Chatillon thans uit britsch-indische immigranten bestaat.

„De Koloniale Staten hebben met sympathie voor het aan bedoelde stichting verleend subsidie gestemd; de geneeskundige commissie bracht steeds een allerlofelijkst rapport uit over de isolering in die inrichting; de oud-gouverneur Tonckens heeft de bezwaren tegen de ligging denkbeeldig verklaard; de Staten-Generaal hebben met bijna algemeene stemmen de stichting goedgekeurd; wijlen de minister van koloniën van Asch van Wijk heeft nog verleden jaar elk vooroordeel tegen de instelling bondig den pas afgesneden,“ schreef daartegenover de *Surinamer*, die bedoelde stichting in bescherming nam.

Op gevaar af van nu door laatstgenoemd blad, naar het voorbeeld van *Onze West*, in staat van beschuldiging te worden gesteld, meenen we dat een deugdelijk onderzoek naar de bezwaren tegen het voortbestaan van bedoelde stichting op hare tegenwoordige plaats alleszins aanbeveling verdient.

Suriname heeft voor zijn verdere ontwikkeling menschen noodig en die krijgt men er niet als het land in den reuk van een grooten leprozenhof komt te staan. Het bestuur heeft reeds ingezien dat het op handelen aankomt en aan den tegenwoordigen gouverneur is het zaakke best toevertrouwd om, waar noodig, den weg aan te geven om het doel te bereiken.

Al eenige weken ging te Paramaribo het gerucht dat de marktprijs van cacao aldaar zou dalen. Den 17den Maart II. werd het gerucht bewaarheid en ging de prijs van 67.5 tot 62.5 cent per kilogram terug.

De reden voor deze vermindering zoekt *Onze West* niet in overproductie maar in het feit, dat de afgeleverde Surinaamsche cacao in den laatsten tijd herhaaldelijk aanleiding had gegeven tot klachten. Ten behoeve van de quantiteit had men niet genoeg op de kwaliteit gelet, wat bij verdere bewerking der cacao in de Vereenigde Staten moeilijkheden veroorzaakte.

Zoодоende slaan de groote en kleine Surinaamsche cacao-boeren hun eigen glazen in, evenals indertijd de hollandsche boterboeren voor zichzelf de markt bedierven.

In de *Surinamer* van den 8sten Maart II. komt de volgende merkwaardige advertentie voor, die als een reclame voor Suriname kan gelden.

1852—8 Maart—1903. Domingo Rodriguez, geboren 1852 op Madeira op 11jarige leeftijd hier gekomen en het beroep van landbouwer gekozen, later politie-beambte geworden tot 1ste Klasse, daarin den lande eerolijk en trouw gediend zonder een dag straf, zelfs niet één standje van zijn chef. Ook nooit redenen gehad tot klagen, evenmin aangeklaagd geworden. Daarna weder landbouwer geworden en thans reeds 18 jaren boer op zijn eigen boerderij aan de Kasabaho; vader van 11 kinderen, waarvan het oudste 24 jaren is. Op heden, Zondag 8 Maart, mijn 51ste levensjaar bereikt, waarvan 40 in de kolonie doorgebracht gezond en krachtig, doorloopt mijn brood gehad en nooit zelfs één dag ernstig ziek geweest, zijn mijn hart en mijn gemoed zoo vol dankbaarheid, dat ik mij gaarne uiten wil. Eerst aan mijn God, die mij dit alles gaf, daarna aan de kolonie d. i. alle mijne mede-ingezetenen, als een aandenken, voor mijne kinderen om hierin mijn voorbeeld te volgen. Heil allen! D. Rodrigues.

RECLAMES.

Vischmarkt, den Haag.

Telefoon 4177.

Dagelijks versche Kabeljauw a f 0.50 per moot.

Krimpzalm a f 2.50 per moot.

G. VAN DER HARST Firma A. KNOESTER,

Roggeveenstraat hoek Prins Hendrikstraat.

's-Gravenhage.

Vijzelstraat 18, Scheveningen.

Abonnement geldig in

BERLITZ

meer dan 170 steden

SCHOOL

ALLE MODERNE

TALEN

Onderwijs Vertalingen

ALLEEN Telef. 1138

NOORDEINDE

Genaarschuldigd wordt tegen arglistige nabootsing 40

Van vreemde Koloniën.

Engelsch Indië. Onlangs werden te Londen de cijfers van den in- en uitvoerhandel van Engelsch-Indië, over het tijdvak 1901—1902, openbaar gemaakt. Het totaal van den buitenlandischen handel wees een bedrag van omstreeks 2086 miljoen gulden aan of ruim 150 miljoen gulden meer dan het jaar te voren. Van deze vermeerdering kwam het meereendeel aan den uitvoerhandel ten goede. Ook daar wordt de invoer door den uitvoer overtroffen maar niet in zoo sterke mate als dit voor ons Indië het geval is. In de drie laatste verslagjaren was de verhouding resp. 1: 1.21, 1.16, en 1.24.

In zijn toelichting op de cijfers voor den handel van Engelsch Indië wees de directeur-generaal van den dienst der statistiek aldaar, O' Connor, op het heuglijk verschijnsel dat de koopkracht der bevolking na de doorgestane ellende van hongersnood en pest weer was toegenomen. Men ziet uit de hiervoor gegeven verhoudingen dat dit betrekkelijk niet juist is, daar de uitvoeren in het laatste verslagjaar evenredig weer in meerdere mate dan te voren het cijfer van den invoer overtroffen.

Onder de artikelen, die tot vermeerdering van den invoer bijdroegen, behooren ook de engelsche katoentjes. Zoals men weet bestaat ook in de provincie Bombay eene katoen-industrie, die echter volgens het beweren van sommige Engelschen niet veel meer dan een failure zou zijn gebleken. Het is de vraag of hier niet de wensch de vader is van de gedachte, evenals b. v. hier door de mondstukken van het nederlandsche volk en zijne industrieelen het streven van Oost en West om de nijverheid in de koloniën te bevorderen bijna heelemaal niet gesteund wordt en daarvan zoo goed als geen gewag wordt gemaakt, blijkbaar in de hoop dat het zaakje niet zal opnemen, en Twenthe en andere centra van vaderlandsche industrie zich daarover geen zorgen behoeven te maken.

Dat is een egoïstisch verschijnsel, dat evenwel, het zij eenigszins tot onze geruststelling opgemerkt, bij alle natien, die er koloniën op na houden, valt op te merken. Zoo kan men zich overtuigd houden, dat de fransche regering, die nu mee doende is om de

katoencultuur in Senegal en Soedan te helpen bevorderen, nooit de voetstappen zal drukken van den Zweed, die in de 18e eeuw de katoenfabricage in Senegal trachtte in te voeren.

De bombaysche katoentjes kwamen onlangs ter sprake bij eene, door den bekenden sir Howard Vincent voor de Kamer van koophandel te Bombay gehouden conferentie, ter bewerking van de publieke opinie ten gunste van beschermende tarieven voor artikelen van engelsche origine tegenover gelijksoortige goederen uit den vreemde, die voor invoer in Engelsch-Indië in aanmerking komen. Het Empire, waarmee dan heel het rijk en zijne bezittingen worden bedoeld, moet aan zich zelf genoeg hebben. Geen vrijhandel meer, waardoor de voortbrengselen uit den vreemde in Engeland kunnen concurreren met de voortbrengselen der koloniën, en in de koloniën het engelsch product benadeelen. Zoo sprak de heer Vincent. Maar hij kreeg er geducht van langs. Laat Engeland eerst beginnen met de invoerrechten op voortbrengselen van Engelsch-Indië, zooals katoen en garens, op te heffen, dan kunnen we ook eens praten over bevoorrechtiging van Engeland, zeiden zijn bestrijders. En dezen waren velen, zoodat de poging van den heer Vincent als misluk kan worden beschouwd.

Den 5en Februari II. maakte het bombaysch bestuurs-orgaan den tekst bekend van een wet, waarbij een uitvoerrecht op thee voor den tijd van vijf jaren voor heel Engelsch-Indië wordt vastgesteld. De opbrengst dezer belasting zal worden gebruikt om in het buitenland reclame te maken voor de indische thee.

Nu wij het toch over Bombay hebben, kan nog worden meegedeeld dat de commissie van toezicht op die haven een ontwerp heeft gemaakt voor den aanleg van een nieuw dok, dat een oppervlakte van 20 hectaren zou beslaan en gelegen zijn tusschen de bestaande dokken en Ballard-pier. Er wordt op een diepte van 10 meters gerekend. Het ontwerp sluit ook den bouw van een, 380 meters lange pier in, waaraan de mailboten moeten kunnen aanleggen, en waarop de reizigers onmiddellijk van boord in den gereedstaanden trein zullen kunnen stappen.

Misbruik van macht in Fransch-Laos. Laos is de meest westelijke provincie van het indo-chineesche gouvernement en maakt ethnografisch een deel uit van het uitgestrekt gebied, dat door den stam der Laos wordt bewoond. Het zij hier opgemerkt dat de eerste Europeaan, die in dat, nu nog betrekkelijk weinig bekend gebied doordrong, een ambtenaar der Nederlandsche Oost-Indische Compagnie was, zekere Gérard, die in 1641 de Mekong opvoer tot Vien-Tane, de toenmalige hoofdstad van een eertijds zelfstandig, bloeiend rijk en het centrum van een beschaving, waarvan men ter plaatse nu nog de overblijfselen vindt, die getuigenis afleggen van oude pracht en heerlijkheid.

Na Gérard's verschijning in Laos verliepen 220 jaren, voordat wederom een Europeaan in het land doordrong, zekere Moubot, een Franschman in engelschen dienst, die den bovenloop van de Mekong ging verkennen.

Sedert werd het land meer bezocht en bij het fransch-siamesch verdrag van den 3en October 1893 zag Frankrijk zich ongeveer het een derde deel van het gebied der Laos, ter grootte van omstreeks 267000 vierkante kilometers toegevoegd.

Wat de bewoners aangaat wordt onder dezen een vermakelijke legende bewaard over hunne afstamming. Dienovereenkomstig zouden alle volkeren van Indo-China afstammen van een groote pompoen, wier zonen zich over het dal van de Mekong verspreidden als de stamvaders der tegenwoordige bewoners van het land.

Het schijnt evenwel te kunnen worden vastgesteld dat de oorspronkelijke bewoners dezer streken evenals die van Indië tot een donker gekleurd ras behoorden, waarvan nu nog niettegenstaande de vermenging met rassen, die een lichtere huidskleur bezitten, de teekenen aanwezig zijn.

Men kan de bevolking van Fransch Laos in drie groepen verdeelen: de Khas, de Tays en vreemde oosterlingen, afkomstig uit China, Siam, Birma en Indo-China.

De bewoners van het land worden over het geheel als matig afgeschilderd; zachtmoedig; met een open gelaat; over het algemeen vroolijk; weinig vechtelustig en veeleer geneigd om een twist met een scherts dan met slagen te beëindigen, en toch kwamen zoo af en toe uit Laos berichten omtrent onlusten, die niet zonder bloedvergieten werden onderdrukt.

Naar het schijnt liet de vertegenwoordiging der republiek in gindsch, ietwat afgelegen geweest, veel te wenschen over. Omtrent het bestuur van kolonel Tournier, onlangs als resident van Laos afgetreden, hoorde men wel eens vreemde noten kraken, maar ook zijn ondergeschikte ambtenaren blijken niet allen goede bestuurslieden te zijn.

De gouvernement-commissaris te Ban Moeang, Disière, staat thans te Saigon terecht wegens gepleegde wreedheden in het, tot zijn ressort behoorend gebied. Deze model-ambtenaar moet aan het hoofd van een troep der annamitische militie en begeleid van twee europeesche politie-beambten zonder eenige geldige reden een aantal hebben gedaan op een, door lieden van den stam der Khas bewoond dorp. De bewoners namen de vlucht, maar het hoofd en drie andere lieden vielen in handen der militie-troepen, die hun gevangenen voor den heer Disière voerden. Deze constabteerde zich eigenmachtig met de beide politie-beambten tot een krijgsraad te velde, die de vier inboorlingen ter dood veroordeelde, welk vonnis onmiddellijk aan de arme duivels werd voltrokken.

Het is niet de eerste maal dat de heer Disière van zich doet spreken. In het laatst van het jaar 1900 liepen er geruchten omtrent oproerige bewegingen in Laos. Eenige stammen der Khas zouden zijn opgestaan, fransche nederzettingen hebben aangevallen en ook eenige Franschen w. o. een koopman, zekeren Ménard vermoord.

Vermeerdering der belastingen en onoordeelkundig optreden bij het innen daarvan moeten als de oorzaken voor het oproer worden beschouwd.

Op zekeren dag loog de heer Disière er op uit aan het hoofd van drie colonnes, eene waarvan hij aan het bevel van genoemden koopman, Ménard toevertrouwde, die zich op dat oogenblik in die streken ophield. De Khas maakten zich tegenover dit machtsvertoon uit de voeten, waarop de drie colonnes zich verspreidden en Ménard met de zijnen zelfstandig er op los ging.

Een Zwitser, die zich bij den troep van Ménard had aangesloten, zekere Lavorel, deelde mede dat men op een avond voor een dorp was gekomen, waarvan de toegangen waren afgesloten. Ménard sommeerde de bewoners om de poorten te openen doch schoot tegelijk met zijn revolver door de omheining op de lieden, van wie hij er een verwondde. Des nachts, toen de troep zich weder op weg begaf, viel plotseling een schot, waardoor Ménard werd getroffen en een paniek onder zijn begeleiders ontstond. Toen de paniek was geweken was niets meer van Ménard te zien. Zijn lichaam bleef ook, maar zijn hoofd met de, ten teeken van verootmoediging gevouwen handen daaraan vastgebonden, deed gedurende twee maanden de ronde door

geheel Laos, in een kippenmand met het opschrift: „Zoo zullen alle Franschen sterven, die het wagen de Khas aan te randen.“ De heer Disière had onmiddellijk genoeg van de aangevangen excursie en keerde naar zijn standplaats terug, waar hij zich het veiligst zijnde — er was n.l. een prijs op zijn hoofd gesteld.

De door hun aanvankelijk succes overmoedig geworden Khas staken Savannhaket in brand en vielen de posten Paksé en Pakhinboen aan. Sedert verliedde weinig meer van hetgeen er in Laos voorviel. Slechts bij geruchte hoorde men zelfs te Saigon van oproertjes, die moesten worden onderdrukt, totdat nu het opzienbarende proces tegen den heer Disière aan het licht bracht waar eigenlijk de schuld aan den onrustigen toestand in het gewest lag.

Boekaankondiging.

Van 's Rijks-Ethnographisch-Museum te Leiden, ontvingen wij het Verslag van den Directeur over het tijdvak 1 Oct. 1901—1902. Het behelst de gewone mededeelingen over personeel, gebouwen, meubilair en den toestand der verzamelingen.

Verder eene zeer gedetailleerde en door fraaie photo's van Kleinmann te Haarlem opgeleusterde mededeeling van aanwinsten, zooloof door giften als door aankoop. Opgave van nieuwe boekwerken, aanwijzing van het nut door de verzameling gesticht, enz. enz.

In 't kort, een verslag, waarvan men met belangstelling kennis neemt.

Op een punt zij het ons echter vergund, met den Directeur, Dr. Schmeltz, van meening te blijven verschillen. Nadat hij op blz. 54 gesproken heeft van de „zeer leerrijke“ tentoonstelling van weefsels en batiks, door O. en W. gehouden en geconstateerd, dat de daaraan door het museum geleende voorwerpen, „zonder eenig letsel werden terug ontvangen“, keurt hij het uitleenen van voorwerpen uit wetenschappelijke verzamelingen af, omdat hierdoor gevaar ontstaat voor verlies, door vervreemding en door brand, terwijl het nut, „dat op die wijze wordt gesticht, niet opweegt tegen de vele daardoor veroorzaakte moeite.“

Met het eerste motief hebben wij spoedig afgedaan, door de opmerking, dat zeker de kans op verlies, bij een goed georganiseerde tentoonstelling, niet grooter kan zijn, dan die, welke in sommige musea bestaat, waaronder zeker dat voor ethnographie te Leiden is te rekenen.

Blijft het tweede motief, dat er een is van appreciatie. Wij kunnen hieromtrent alleen dit zeggen, dat „Oost en West“ niet zooloof in het belang der Ind. kunstnijverheid zou hebben kunnen doen en zeker nog verre zoed zijn, van de eerlang in Den Haag te openen permanente tentoonstelling, die door hare groepen-tentoonstellingen moest worden voorafgegaan, wanneer bij hen, die over de musea de beschikking hebben, bij de eigenaars van particuliere verzamelingen en vooral bij de personen, die onze tentoonstellingen hebben georganiseerd, de te nemen „moeite“ zoo zwaar had gewogen, als bij den Directeur van 's Rijks-Ethnographisch Museum.

In het hierboven besproken verslag komt o. a. voor, dat Dr. J. D. E. Schmeltz was benoemd tot gedelegeerde der Nederl. Regering bij het Internationaal Americanisten congres in October 1902 te New-York, maar dat hij om gezondheidsredenen moest bedanken en toen vervangen werd door Jhr. L. C. van Panhuys, adjunct-commissie bij het Departement van Koloniën.

De heer van Panhuys had de beleefdheid ons een afdruk toe te zenden van een aan Z. E. den Minister van Koloniën gericht rapport over de handelingen van dat Congres, waaruit blijkt, dat er, vooral uit een anthropologisch oogpunt, veel belangrijks werd verhandeld en dat onze gedelegeerde met tact heeft doen uitkomen, dat er ook in Nederland voor de kennis van het Amerika van vroeger tijden, belangstelling bestaat.

Aan het slot van zijn rapport spaart hij echter Curaçao en Suriname niet, als hij er op wijst, hoe in het eerste Gouvernement slechts weinig en in het laatste niets wordt gedaan aan geschied-, taal-, land- en volkenkunde. Als voorbeelden wijst hij op Britsch-Guyana met hare bloeiende „Royal Agricultural and Commercial Society“ en op Fransch-Guyana, waar van Regeeringswege in 1901 een „Musée local“ werd gesticht, dat thans reeds goede vruchten afwerpt.

Uit die voorbeelden blijkt het niet de bedoeling van den heer v. P. te zijn, dat men zich uitsluitend tot de oudheidkunde bepalde, maar hij wenscht dat men in Suriname zich in breeden kring toelagge op het doen van onderzoekingen en waarnemingen op verschillend gebied en in Curaçao meer partij trekke van de reeds bestaande, daartoe dienende genootschappen.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

De Ingenieur. 1903. No. 15.

Bespreking van de Stellingen van Dr. J. P. van der Stok, betreffende de voorgestelde plannen tot verbetering der vaarwaters naar Soerabaja.

Teysmannia. 1903. Afl. 1.

H. J. Wigan: Huis en erf. — Dr. J. C. Koningsberger: De Mutatie-theorie van Hugo de Vries. — Dr. P. van Romburg: Aetherische oliën leverende planten. — Dez.: Boekbespreking. — Mededeelingen over ooftteelt. — Dr. F. W. T. Hunger: Pisang Sariboe. — Guava's (Djamboe bidji). — Sprukelingen uit Nieuwe publicaties. — Korte berichten uit 's Lands Plantentuin. — Dr. P. van Romburg: Over de waarde van de getah pertja van Palaquin Gutta Breck (afw. type).

Geneesk. Tijdschr. voor Ned-Indië. 1903. Afl. 1.

Verslag van de lotgevallen der Vereeniging tot bevordering der Gen. Wetensch. in N. I. over 1901. — Id. van de afd. Sum. Oostkust, over 1902. — W. J. van Gorkom: De onteit van den malaria-parasiet (vervolg). — W. C. Klaassen: Naar aanleiding van de bijdrage van Dr. L. Steiner „Over het veelvuldig voorkomen van Ankylostomum duodenale bij de Indische bevolking. Enz.

Maandbericht van het Nederl. Zendel. genootschap. April 1903.

Het jaar 1902 in Deli. — Ontvangst van Br. A. J. Duymaer van Twist en Echtgenoot, te Modjo-Warjō. Orgaan der Nederl. Zendingvereeniging. April 1903.

C. J. Hoekendijk: Onze feestdagen te Indramajoe. — Dez.: De nood in Indramajoe. — H. C. G. Ruttink: Zegen en teleurstelling te Garoet.

Berichten van de Utrechtsche Zendingvereeniging. 1903. No. 4.

Nieuw-Guinea. Mansinam. — Roon. Verslag van den goeroe.

De Indische Mercur. No. 15. 14 April 1903.

De oplossing van het Rameh-vraagstuk voor Ned-Indië. — Een Amerikaansch oordeel over eenige economische vraagstukken in de Britsche en Holl. Koloniën in Azië. II. Besteming van cacao-boomen in Suriname. — De wansensplag op de Koffieondernemingen. — Vereeniging voor den grooten landbouw in Suriname. — Tegen de muskieten. — Uit de oude doos: Een koloniasatieproef in 1743. — Verslagen van Mpijen. — Enz.

ADVERTENTIEN.

OOST EN WEST.

RESTAURANT

HEERENGRACHT 4

open, iederen dag der week van 10 ure v. m. tot 7 ure 's avonds.

Des Zondags van 12 tot 3 ure n. m. Toegang voor leden der Vereeniging en geïntroduceerden.

Diné f 1.50 bestaat uit bijna 't dubbele van 't plat du jour.

Eenvoudige rijsttafel, bestaande uit rijst, saor of kerry, één vleeschgerecht en één sambal (plat du jour) f 0.80.

ONTVANGEN:

de Nouveautés

voor het aanstaande Saisoen.

J. V. VAN DEN AREND,

Marchand-Tailleur.

Van Kinsbergenstraat 100.

's-Gravenhage.

Magazijn "HET ANKER"

Veenestraat 49, Den Haag.

Indische Uitrustingen voor DAMES en HEEREN, in alle Prijzen.

A. A. KNUIJVER & ZONEN,

Hofleveranciers

van H. M. de Koningin en H. M. de Koningin-Moeder

Gedempte Raamstraat 11-12,

'S-GRAVENHAGE.

Ned. Fabrik van

Banieren, Vaandels, Militaire Borduurwerken.

Inrichting voor 't borduren van

Lambrequins, Stoelzittingen, enz.

Uitgebreide Weverij en Passementfabriek

voor de vervaardiging van Franjes, Embrasses en Agrementen in soliede kwaliteit en iedere verlangde kleur.

CONCURREERENDE PRIJZEN.

Allan & Co.

Koninklijke Nederlandsche

Stoom-Meubelfabriek

Magazijnen ter Meubilerij.

Meubelen,

Tapijten, Gordijnstoffen etc

DEN HAAG:

HOOGSTRAAT 16.

Rotterdam.

Utrecht.

G I D S

VOOR

Repatriërenden,

Gratis aanbieding van de Haagsche Uitgevers-Mij,

"HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG"

Haagpoort 4.

Deze gids wordt in de onderstaande hotels gratis aan de repatriërenden aangeboden:

Hôtel des Indes, Batavia.

Grand Hôtel „Java”

Hôtel „Ort”

„ Du Pavillon, Samarang.

„ Ketabang-Genteng, Soerabaja.

„ Simpang, Soerabaja.

Vraag prospectussen voor advertentiën.

Medailles d'Or et de Vermeil Obtenues

aux Expositions

DU TRAVAIL de PARIS et LYON

Marie Derwel,

Corsets sur Mesure

LA HAYE

36 Jacob van der Doesstraat.

Corset Mystère

Nouveau Modèle hygiénique

approuvé par la faculté de médecine.

Firma A. KOKEE.

Nieuwe Havenstraat 32^D.

UITZENDING VAN DINERS.

f 0.80 - f 1.00.

Vele Indische recommandatiën.

Vraagt offerte voor Ned. OOST en WEST INDIË.

Agent voor den Haag en omstreken, de Heer

A. DE SWERT.

Schenkweg 216

E. VAN FOREEST-NIX,

WEIMARSTRAAT 37, DEN HAAG.

In Verbandstoffen, Verplegings-Artikelen,

Drogerijen, Chemicaliën.

VERF IN BUSSEN enz.

Centraal Drogist WEIMAR.

G. L. Arbeiter,

Spuistraat 63.

Den Haag.

HOFBONTWERKER.

Grootste sortering van uitsluitend 1^e Pelterijen.

Speciale Inrichting tot het bereiden en opmaken van tijgerhuiden enz.

Opzetten van Vogels en Zoogdieren.

Conserveeren van Pelterijen enz., tegen de mot.

SIEGEL-PIANINO.

Zie beoordeelingen van binnen- en buitenlandse autoriteiten, Musici en Technici.

HOOFDAGENTSCHAP v. Nederland, Nederl.-Indië, België en Zuid-Afrika,

EERSTE NEDERL. MAATSCHAPPIJ tot Fabr. en Inv. van Muziek-Instrumenten,

voorh. D. ANSINGH en Co., Zwolle.

Stoom-, Wasch- en Bleekinrichting.

OPGERICHT IN 1866.

Meermalen uitgebreid en verbeterd volgens de nieuwste en beste methode tot het wasschen, drogen, strijken en opmaken van alle Witte Bonte, Flanelen en Wollen goederen.

Alle soorten van Gordijnen.

Geeft de meeste waarborg voor eene behandeling met bacterie vrij water uit Norton wellen op ± 32 Meter beneden D.P. geboord en in een speciaal toestel ontijzerd.

Voordeelige condities voor enkel gewasschen en gedroogd.

Tarieven op aanvraag gratis verkrijgbaar.

Brief adres: GEBR. HEIJNEN.

Witte Brug. — Den Haag.

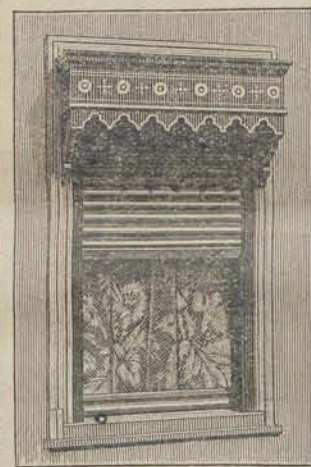
C. HOYNG,

Den Haag. — Utrecht.

Geïllustreerde Prijscouranten worden gratis op aanvraag toegezonden.

Echt Chineesche Thee,

speciaal aanbevolen aan Indische familie's.

HEINEKEN'S

(Oudste) Glazenwasscherij Stoom Jaloezieën- en Rolluikenfabriek.

Driehoekjes 3, voorh. Wagenstraat 39a, Den Haag.

Amsterdam, v. d. Helststraat 1.

Utrecht, Potterstraat 20.

Hilversum. Arnhem. Nijmegen.

Chaussures Françaises et Americaines

A. Kogels & Zoon,

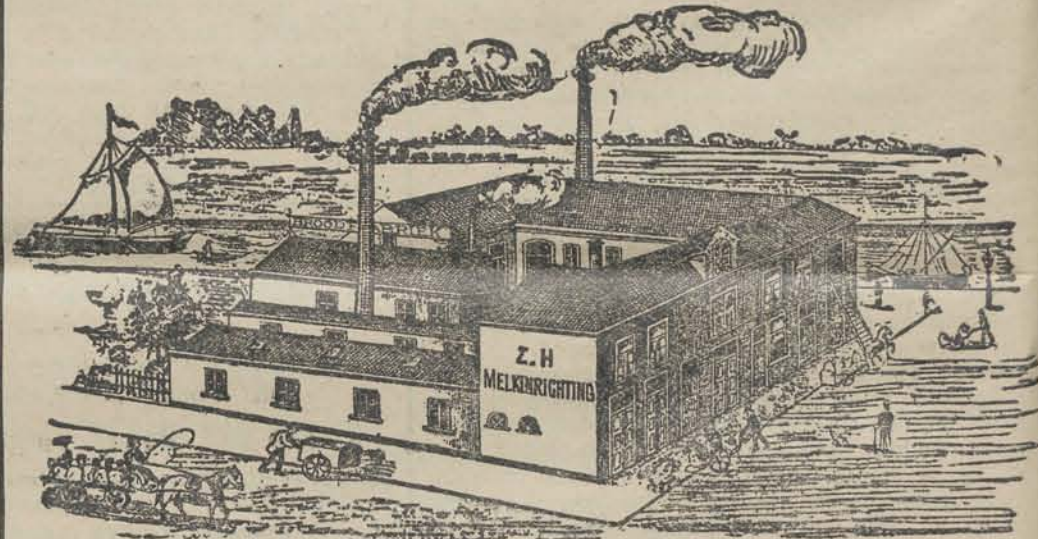
56. Prinsstraat 56. — 's-Gravenhage.

Bericht de ontvangst eener fraaie collectie

VOORJAARS- en ZOMERARTIKELEN

in de nieuwste Fransche en Amerik. modellen.

SPECIALE INRICHTING VOOR SCHOEISEL OP MAAT.

De Zuid-Hollandsche Broodfabriek,

Waldorpstraat b/d Bijswijksche Weg,

heeft haren snellen bloei te danken aan het leveren van heerlijk brood bereid uit de

ZUIVERSTE GRONDSTOFFEN.

Speciaal adres voor

Zoet Roggebrood en Bruinbrood.

In December wordt 15 pCt. uitgekeerd, welk dividend gewaarborgd is.

Abonneert U op de

Bintang Hindia.

Geïllustreerd Tijdschrift voor den Inlander.

Abonnementsprijs f 3.— per jaar bij vooruitbetaling.

Proefnummer wordt U op aanvraag gaarne toegezonden.

DIT BLAD VERSCHIJNT ELKE VEERTIEN DAGEN.

De Haagsche Uitgevers-Maatschappij.

„HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG”

HAAGPOORT 4.

Ieder oud-gast steune door zijn abonnement!

WONINGGIDS voor 's-GRAVENHAGE en OMSTREKEN

opgemaakt door 't Administratiekantoor der firma

FALKENBURG & Co.

's-GRAVENHAGE, Dennenweg 64,

wordt op aanvraag gratis toegezonden.

Ook ligt deze gids op de informatiebureaux der Vereeniging „OOST en WEST” te 's-GRAVENHAGE en te WELTEVREDEN ter beschikking van belangstellenden.